

Bespreking van het Bijbelboek Daniël

door J.G. Fijnvandraat

De 12 hoofdstukken vers voor vers verklaard

Daniël Hoofdstuk 9

HOOFDSTUK 9 - EEN ONTROERENDE SCHULDBELIJDENIS

Zoals in de inleiding gezegd, bevat het tweede deel van het boek Daniël niet alleen machtige profetieën, maar beschrijft ons ook zaken waaruit we belangrijke lessen voor ons geloofsleven kunnen trekken. Dit is in het bijzonder met dit hoofdstuk het geval. De houding van Daniël die ons hier beschreven wordt, is zeer belangrijk. We zien hem als de *onderzoeker* van Gods Woord die ter harte neemt wat God had voorzien over het volk waartoe hij behoort. We zien hem ook als de *vorbidder* voor dat volk, waarbij hij hun schuld mede als de zijne voor God belijdt en pleit op Gods barmhartigheid en ontferming. Daniël is daarin een schitterend voorbeeld van de Heer Jezus Christus, die onze zonden op Zich nam en ze voor God als de zijne erkende. Onze Heiland kon echter meer doen dan Daniël: Hij droeg de straf ervoor en zo bevrijdt Hij ieder die in Hem gelooft van het eeuwige oordeel.

Aan een man als Daniël, die zo'n houding voor God innam, kon God zijn gedachten bekend maken. Dat doet Hij in een profetie van tijdrekenkundige aard, die op dat terrein zijn weerga in de Schrift niet kent. Het gezicht aangaande het statenbeeld in hst.2 is wel 'het abc van de profetie' genoemd. De voorzegging van de zeventig weken die we in dit hoofdstuk aantreffen is door Sir Edward Denny heel kenmerkend de ruggesgraat van de profetie geheten. Helaas moet gezegd dat er een menigte uitleggingen van deze profetie van de zeventig weken gegeven is, en dat veel van die uitleggingen een vergroeide ruggesgraat te zien geven.

9:1

In het eerste jaar van Darius, de zoon van Ahasveros, uit het geslacht der Meden, die koning geworden was over het koninkrijk der Chaldeeën...

De tijds aanduiding geeft aan, dat Darius tot op zekere hoogte als een zelfstandig vorst regeert en maar niet een onbetekenende vazal van Kores is. In het laatste geval zou Daniël de gebeurtenis die hij gaat beschrijven niet gedateerd hebben naar het regeringsjaar van deze vorst. De mededeling, dat hij *koning* geworden is over het rijk van de Chaldeeën bevestigt dit nog eens. Het woord *geworden* is daarentegen niet de gewone uitdrukking voor koning worden op grond van erfopvolging. We kunnen het weergeven met 'koning gemaakt zijn' (Aalders, p.185), en dat duidt op een zekere afhankelijkheid (vgl. 6:1 - 'ontving het koningschap').

Net als in hst.6:1 wordt er de nadruk op gelegd, dat Darius tot de Meden behoort, zoals in 10:1 duidelijk uit de doeken gedaan wordt dat Kores een Pers is. Het dubbele karakter van het tweede wereldrijk zien we zo iedere keer heel duidelijk uitkomen.

Dit eerste jaar is een veelbewogen jaar. Het Babylonische rijk is te gronde gegaan. Belsazar is van het toneel verdwenen. De Meden en de Perzen hebben hun wereldrijk gevestigd en Darius de Meder voert nu de scepter. Wat zou dit alles inhouden? Het betekende niet dat het rijk van de Zoon des Mensen zou worden opgericht, want er zouden na Babylon nog drie rijken opstaan. Maar zou deze omwenteling misschien van belang zijn voor het volk Israël? Het is niet verwonderlijk dat deze gedachte Daniël ernstig bezighoudt. Waar anders zou hij zijn licht daarover kunnen opsteken dan in de Schrift?

Eerste jaar: Het feit dat slechts over het eerste jaar van Darius gesproken wordt (11:1) geeft steun aan de gedachte dat deze vorst slechts kort geregeerd heeft en door de dood is weggenomen of spoedig door Kores aan de kant is gezet. Dit eerste jaar is het tweede jaar van zijn regering want -

zoals eerder opgemerkt - het jaar van troonsbestijging gaat er aan vooraf. We hebben dus te maken met het jaar 538/7 v.Chr.

Darius: Zie deel I p.25,298,299,300. Deze vorst moeten we wel onderscheiden van Darius I Hystaspes (522-486 v.Chr) genoemd in Ezra 4:5,24; 5:5-7; 6:1,12-15; Hag.1:1; 2:1,11; Zach.1:1,7; 7:1, die een Pers was. In Neh.12:22 wordt ook een Darius vermeld, die door Trommius in zijn concordantie beschouwd wordt als Darius III Codomannus (336-331 v.Chr.). Dit kan echter niet juist zijn. A. Noordt zij meent dat Darius Hystaspes bedoeld is (Ezra-Nehemia K.V. p.251). Anderen houden het op Darius II Nothus.

Ahasveros: Ahasveros of Assuerus betekent 'hoofdkoning', 'leeuwenkoning', 'grootvorst'. In het Perzisch schrijft men *ksjajarsja* dat weer te geven is als 'sjah van de sjahs'. De Grieken vervormden dit tot Xerxes. In de geschiedkundige boeken van de Bijbel komen we deze titel tegen in Esth. 1:1, het betreft dan waarschijnlijk Xerxes I, de Grote (486-464 v.Chr.). Vermoedelijk wordt hij ook bedoeld in Ezra 4:6 en Dan. 11:2.

Uit Dan.9:1 blijkt dus dat de titel Ahasveros al een halve eeuw voor Xerxes in gebruik was. Inscripties laten zien dat deze betiteling zelfs al in de 12e eeuw v.Chr. voorkwam bij de vorsten van Assyrië (zie deel I, p.153).

Chaldeeën: Zie deel I p.91,119.

9:2

In het eerste jaar van zijn koningschap lette ik, Daniël, in de boeken op het getal van de jaren, waarover het woord des Heren tot de profeet Jeremia gekomen was, dat Hij over de puinhopen van Jeruzalem zeventig jaar zou doen verlopen.

Nog eens wordt gezegd dat het nu volgende plaats vindt in het eerste jaar van Darius. Op die tijdsbepaling valt dus extra nadruk. En dat is niet zomaar. De profetie staat namelijk nooit los van de omstandigheden waaronder ze wordt gegeven. Profetie is niet louter toekomstvoorzegging; dan zou ze alleen de nieuwsgierigheid bevredigen. Nee, profetie heeft een morele waarde, en is bedoeld om hart en geweten aan te spreken, om te vermanen of te bemoedigen *met het oog op de omstandigheden* waaronder degenen verkeren voor wie de profetie bedoeld is.

Welnu, Daniël is op een keerpunt der tijden bezig met het profetisch woord. De omwenteling op staatkundig gebied is er oorzaak van dat hij met bijzondere belangstelling het Woord van God onderzoekt met het oog op de tijd, waarin hij leeft. Zo zijn de omwentelingen in het begin van de negentiende eeuw een geweldige stimulans geweest om met vernieuwde aandacht het profetisch woord te bestuderen.

Daniël gaat in dat gedenkwaardige jaar na wat er in de boeken geschreven stond over de ballingschap van Israël. Niet de verandering in politieke zin (hoe veelbelovend die ook was), alleen de heilige Schriften konden hem zekerheid bieden. De profeet is dus in het bezit van de geschriften die onder Israël gezaghebbend waren als 'Schrift'. Er wordt niet gezegd welke boeken Daniël bezat, maar dat hij meer had dan alleen het boek Jeremia blijkt uit het gebruik van het meervoud 'boeken'. We kunnen veilig aannemen dat hij ook het boek van de profeet Jesaja heeft bezeten en de profetie kende die sprak over Kores als de vorst die de terugkeer van Israël naar het land van de vaders zou bewerkstelligen (Jes.44:24-28; 45:1-8). Daniël's aandacht richt zich echter op de tijdsbepaling die Jeremia in zijn boek gegeven heeft. Het zal wel niet de eerste keer zijn dat de profeet het getal van de zeventig jaren onder ogen krijgt. Er staat namelijk niet dat hij ontdekte dat de ballingschap zeventig jaar zou duren, maar dat hij *'lette op het getal der jaren, waarover het woord des Heren tot de profeet Jeremia gekomen was'*. In dat turbulente jaar hield hij zich opnieuw bezig met wat Jeremia voorzegd had. Wat een bemoediging zal hij ontvangen hebben toen hij die oude boodschap, die sprak van herstel na zeventig jaar, opnieuw tot zich liet doordringen!

Lette ik... in de boeken: Deze mededeling laat zien welke grote waarde Daniël aan 'de boeken' toekent. Wat daarin staat, is niet een mensenwoord maar het Woord van God. Jeremia heeft niet uit zichzelf gesproken, maar 'het woord des Heren was tot hem gekomen'. En zoals Jeremia zelf het Woord van God waardeerde en er troost uit putte (Jer.15:16), zo was dat ook met Daniël.

Eenzelfde waardering voor de Schriften vinden we bij de Heer Jezus en bij zijn apostelen. De Schrift was voor hen nooit een punt van discussie, maar betekende integendeel bij elke discussie het eind van alle tegenspraak! Dat voorbeeld hebben wij te volgen. Zó hebben we over de Schrift te spreken! Zó moeten we de inhoud van de Schrift tot ons laten doordringen.

De boeken: hiermee zijn boekrollen aangeduid. Het schrijven op kleinere oppervlakten schrijfmateriaal, die dan als vellen samengevoegd werden tot een boek, dateert uit veel later tijd, namelijk vanaf de tijd van de fabricage van perkament. D. J. de Groot (p.163) denkt aan een aantal gebundelde profetieën, maar voert geen argument voor die gedachte aan. Maier (p.322) denkt ook in die richting, maar verstaat er dan de directe voorzeggingsen onder die door Jeremia of Baruch zijn opgeschreven en verwijst naar Jer. 25:13; 30:2; 36:1vv.; 45:1; 51:60. Zöckler (p.172) houdt ook met die mogelijkheid rekening.

De profeet Jeremia: Daniël spreekt over Jeremia als over de profeet Jeremia. Als zodanig werd deze man onder Israël erkend. Nu zat Israël uiteraard altijd met het probleem welke profeten het als ware profeten moest erkennen en welke niet. Het antwoord had men in 1Sam.3:19,20 gepaard met Deut.13:1-5; 18:22. Het optreden van de profeet zelf moest de erkenning als profeet afdwingen. Ten eerste gebeurde dat door *het karakter en de inhoud van de boodschap*: zo was het woord van Jeremia in overeenstemming met de ernst van de overtreding van het volk; het woord van Hananja daarentegen ging daar luchtig overheen (zie Jer.28). Ten tweede laat de geschiedenis zien wiens woord betrouwbaar is, namelijk door de *vervulling*. Een profeet wiens eerder gesproken woord uitgekomen was, was betrouwbaar.

Later zaten de Joden en wij, christenen, met eenzelfde probleem, namelijk: welke boeken behoren tot de Schrift en welke niet? Welnu, bij het ‘vaststellen’ van de canon van de Heilige Schrift hebben niet een paar mensen even uitgemaakt welke boeken bij de Bijbel horen en welke niet. Helaas wordt zo weleens gedacht. Nee, men legde vast wat in de loop van de tijden door God al bewerkt was aan erkenning van de Schriften. Zo goed als Israël tot de erkenning kwam dat God aan Samuël de dienst van profeet had toevertrouwd, zo goed is de Gemeente van God, geleid door de Geest, tot de erkenning gekomen welke boeken Goddelijk gezag hadden en welke niet.

Profetie van Jeremia: Op deze profetie van Jeremia grijpen plaatsen als 2Kron.36:21,22 en Ezra 1:1 terug.

Puinhopen: Vgl. Lev.26:21; Ezech.36:10,33; 38:12. St.Vert. ‘eenzame plaatsen’, wat echter niet aangeeft waardoor deze plaatsen eenzaam geworden zijn.

Zeventig jaar: Jeremia had dus geprofeteerd dat de *puinhopen* van Jeruzalem zeventig jaar woest zouden blijven liggen. De Schriftgegevens uit Jeremia zijn de volgende:

Jer. 27:6,7: Dit is tijdrekenkundig gezien een wat vage aanduiding uit het begin van de regering van Zedekia (ca. 596 v.Chr.). De volken, Israël inclusief, zouden Nebukadnezar, zijn zoon en zijn kleinzoon *dienstbaar zijn* totdat Babylon door andere koningen onderworpen zou worden. Over een belofte van herstel lezen we in deze voorzegging niets.

Jer. 25:8-14: Reeds eerder in het vierde jaar van Jojakim (605 v.Chr.) had Jeremia een veel exactere tijdsaanduiding gegeven. Na de ondergang aangekondigd te hebben (let op het woord ‘*puinhopen*’ in vs. 11) volgt de uitspraak, dat Israël 70 jaar *dienstbaar zal zijn* aan Babel. Het einde van die tijd zal samenvallen met de onderwerping van Babylon. De belofte van herstel in vs.22 is daarbij uiterst summier.

Jer.29:10: Ook hier (ca. 595 v.Chr.) wordt over de zeventigjarige tijdsduur van de ballingschap gesproken, en daarbij is duidelijk sprake van herstel nadat het volk tot inkeer is gekomen (vs. 11-14).

Nu wordt er ook op andere plaatsen gesproken over een tijdsbestek van zeventig jaar: (a) In Jes.23:15 wordt gezegd, dat het verval van Tyrus zeventig jaar duren zal; (b) In Zach.1:12 wordt gesproken over de toorn van de Heer die al zeventig jaar rust op Jeruzalem en de steden van Juda; (c) In Zach.7:5 is sprake van een zeventigjarige periode van vasten in de vijfde en de zevende maand. Het is niet vanzelfsprekend dat in deze teksten op dezelfde zeventigjarige periode gedoeld wordt als waarvan in Jer.25 en 29 sprake is. Het woord over Tyrus kan daar wel op zien, maar met het woord

van Zach.1:12 is dat zeer de vraag. Deze boodschap is namelijk uitgesproken in het tweede jaar van Darius (Zach.1:7) en dat is niet Darius de Meder, maar Darius de Pers, die in 522 aan de regering kwam. Zijn tweede jaar is dus het jaar 520 v.Chr. en dat is zestien jaar later dan de terugkeer uit Babel. Als toch de ballingschapsperiode bedoeld is, die van 606/5-537/6 geduurd heeft, dan moet deze dus nog zo vers in het geheugen liggen, dat Zacharia erover spreekt als 'de nu reeds zeventigjarige toorn', die eigenlijk nog niet is afgewend. Wat dat laatste betreft: met de bouw van de tempel is men wel in 537/536 begonnen maar de bouw werd vrij spoedig gestaakt. De onafgebouwde tempel herinnert Juda dus aan de terugkeer en aan het begin van het herstel, maar ook aan het feit, dat er nog geen compleet herstel en geen volkomen afwending van de toorn is. Het is echter ook mogelijk dat gedacht wordt aan de periode gelegen tussen 586 v.Chr. (het jaar van de inneming van Jeruzalem en de verwoesting van de tempel) en het jaar 520 waarin Zacharia zijn boodschap ontving, zodat de zeventig jaar dan een ruwe aanduiding is.

Met het woord uit Zach.7 is zeer waarschijnlijk deze laatste periode bedoeld, want het vasten op de vijfde maand heeft te maken met de rouw om de verwoesting van de tempel (2Kon. 25:8; Jer. 52:12), en het vasten op de zevende maand heeft betrekking op de moord op Gedalja en de vlucht naar Egypte (Jer. 41:1). De periode van vasten kan dus nooit eerder ingegaan zijn en moet liggen tussen 586 v.Chr. en 518 v.Chr., te weten het vierde jaar van Darius (Zach. 7:1).

Ten overvloede zij opgemerkt dat in de veertig jaar die Israël voor straf in de woestijn moest verblijven ook begrepen is de periode van ruim een jaar van de reis van Egypte naar Kades Barnea. Zo kan de tijdsaanduiding van zeventig jaar ook een paar jaar insluiten die wij niet als dienstbaarheid of vastentijd zouden beschouwen.

Drie perioden: Sir Robert Anderson (p.III, IV) onderscheidt drie perioden, namelijk de periode van *dienstbaarheid* aan Babel (zie Jer.25:11b,12; 27:6), die zeventig jaar zou duren en wel vanaf de onderwerping van Jojakim en de wegvoering van Daniël (zie 2Kon.24:1; Dan. 1:1) in 606 tot aan het uitvaardigen of realiseren van het decreet van Cyrus (538/6). Een tijdperk van zeventig jaar dus. Vervolgens een periode van *ballingschap* ingaande met de wegvoering van Jozachin in 598/7 v.Chr. (zie 2Kon.24:8-17) en eveneens eindigend met het uitvaardigen of realiseren van het decreet van Cyrus in 538/6. De ballingschapsperiode zou dus hooguit 62 jaar geduurd hebben. Tenslotte een derde periode van *woestheid* (Jer.25:9-11a) die Anderson laat ingaan met het begin van het beleg van Jeruzalem in het 9e jaar van Zedekia (589 v.Chr.) en eindigen in het jaar dat het fundament van de tempel werd gelegd (520 v.Chr.). Dit is ingenieus bedacht, maar het onderscheid gaat toch niet op, want Jer.25:8-11a, dat over de puinhopen en dus over de woestheid spreekt, gaat direct, zonder onderscheid te maken, over op de zeventig jaar dienstbaarheid. De zeventig jaar in Jer.25 én 29 hebben betrekking op Babel. Dat wordt in beide gevallen uitdrukkelijk gezegd. Een onderscheid maken tussen een periode van woestheid en dienstbaarheid wat Israël betreft is hier dus niet terecht. En in Jer.29:10 wordt de terugkeer uit de ballingschap verbonden met een tijdperiode van 70 jaar. Hoewel niet expliciet gezegd wordt dat die ballingschap dus 70 jaar duurt, ligt dat toch wel voor de hand.

Andere gegevens: Dat het rijk van Nebukadnezar (na 70 jaar) verwoest zou worden, was Daniël niet alleen bekend uit de reeds genoemde hoofdstukken (25 en 29), maar ook uit Jer.50 en 51. En in die hoofdstukken wordt het herstel van Israël aan de val van Babel gekoppeld.

9:3

En ik richtte mijn aangezicht tot de Here God om te bidden en te smeken, in vasten en in zak en as.

De overdenking van het Woord van God drijft Daniël tot God uit. Hij gaat niet naar zijn volksgenoten om met hen over de profetie van Jeremia te spreken met het doel één of andere actie te ontketenen, nee, hij wendt zich tot de Here. De Here moet de weg openen tot herstel. Als hij zich tot het volk gewend had, zou trouwens alleen een oproep tot bekering op zijn plaats zijn geweest.

Ook zegt Daniël niet: God heeft het herstel beloofd, dus behoef ik alleen maar te wachten totdat God eraan gaat werken dat het volk mag terugkeren. Nee, al ontketent hij geen actie, hij wordt wel actief: hij gaat *bidden*. Van een 'automatisch Godsbestuur' en van 'menselijke lijdelijkheid' weten de mannen Gods die de Bijbel ons beschrijft niets. In de Schrift vinden we altijd twee dingen bij elkaar: Gods soevereine handelen en de verantwoordelijkheid van de mens. En in het eerste zit het

tweede verwerkt. De mens draagt verantwoordelijkheid. God geeft hem daarbij als het ware een zekere speelruimte. Soms wordt het in de Schrift zelfs zo voorgesteld, dat Gods handelen afhangt van de wijze waarop de mens aan zijn verantwoordelijkheid beantwoordt, bijvoorbeeld Gods handelen met Ninevé: de stad wordt gespaard ondanks het aangekondigde oordeel, omdat de inwoners zich bekeren (vgl. Jer.18:5-12). Zo kan ook een aangekondigde zegen wel eens niet doorgaan omdat het volk waarover die zegen is uitgesproken zich die onwaardig maakt. We lezen bijvoorbeeld dat aan Josia voorzeggd wordt dat hij in vrede in zijn graf zal worden bijgezet (2Kon.22:20). Maar wegens zijn onverstandig optrekken tegen Farao Necho geschiedt dat toch niet zo vredig als hem voorzeggd was (2Kon.23:28-30).

Toch blijven Gods raadsbesluiten staan en zullen ze volvoerd worden. God is niet *afhankelijk* van het handelen van de mens. Hij is de 'Onveranderlijke Israëls'. Zijn genadegaven en zijn roeping zijn 'onberouwelijk' (1Sam.15:29; Rom.11:29). Anderzijds houdt God wel rekening met het handelen van de mens. De oplossing voor dit probleem zullen we hier op aarde nooit doorgronden, maar ze is gelegen in twee wezenseigenschappen van God, namelijk dat Hij tegelijk almachtig en alwetend is. Dit vers leert ons dus dat gebed nooit overbodig is, ook niet als het gaat om dingen die met de vervulling van Gods raad te maken hebben.

Zoals Mozes na Israëls eerste zonde het aangezicht van de Here met voorbede zocht (Ex.32:11), zo doet Daniël dat nadat het volk een leven in het kwaad geleefd en de toorn van God daarover ondervonden heeft. En net als Mozes pleit hij erop dat Israël Gods volk is, ondanks hun ontrouw en hun falen.

'Des Heren vertrouwelijke omgang is met wie Hem vrezen, en zijn verbond maakt Hij hun bekend' (Ps.25:14). De Heere vrezen, dat deed Daniël blijkens heel zijn leven en blijkens deze smeekbede. Hij was groot als staatsman, als mensch zeer gewenst en standvastig als een pilaar. Maar zijn eigenlijke kracht en grootheid lag in het gebed en de gebedsomgang met zijn God. (Bultema, p.98)

Richtte mijn aangezicht tot de Here God: Omhoog? Of in de richting van Jeruzalem (vg1.6:11)? Het eerste is hier het meest waarschijnlijk, want in dit geval ging het Daniël om de toestand van het volk, land en stad (vgl. Zöckler, p.172).

Bidden en smeken: De voorbeelden van mannen en vrouwen die met gebed en smeking Gods aangezicht gezocht hebben, zijn te veel om op te noemen. Denk aan een Hanna die haar hart uitstort voor de Here. Denk aan een man als Paulus, die zelf het voorbeeld geeft en anderen opwekt om hun wensen met gebed en smeking bij God bekend te laten worden (Fi1.4:5). Het grote voorbeeld is natuurlijk de Heer Jezus Zelf, van Wie we lezen dat Hij 'zowel gebeden als smekingen geofferd heeft aan Hem die Hem uit de dood kon verlossen' (Hebr.5:7).

We moeten bedenken dat het in dit geval van Daniël gaat om *voorbede* voor het volk van God, zoals de volgende verzen duidelijk laten zien. Maar ook in dat opzicht is onze Heer het grote voorbeeld (zie Luk.22:32; Joh.17; Rom.8:34; Hebr.7:25; 1Joh. 2:1).

Vasten, zak en as: Vasten (verootmoediging: Ps.35:13; Jes.58:5), zich bekleden met een zak (vernering) en het strooien van as op het hoofd (vergankelijkheid: vgl. Jes.61:3) behoorde tot de oosterse rouwgebruiken. Ze geven uiting aan grote smart en diepe verootmoediging (zie Gen.37:34; 2Sam.3:31; 12:16; 21:10; 1Kon. 20:31; 21:27; 2Kon.6:30; 19:1,2; Esth.4:1,3; Job 2:12; Ps.69:11; Jer.4:8; 6:26; 14:2; 49:3; K1aag1.2:10; Ezech.27:30; Joël 1:14; 2:15; Jona 3:5,6; Zach.7:1-6; Matth.11:21; Luk.10:13). Andere rouwgebruiken waren: wenen en weeklagen, soms door gehuurde klaagvrouwen (Jer.9:17; Mark.5:38); aanheffen van treurmuziek (Matth.9:23); aanreiken van een troostbeker en breken van brood om de treurenden te sterken (Jer.16:7); scheuren van klederen, meestal beperkt tot inscheuren bij de kraag (Job 2:12). Ook zich plat neerwerpen, barvoets gaan en het nalaten van wassen en zalven moeten genoemd worden (zie 2Sam.12:16,17,20). Verboden rouwgebruiken waren: het zich verwonden en het wegscheren van de baard en het haar boven het voorhoofd (Lev.19:27,28; Deut. 14:1,2, vgl. 1Kon.18:28; Jes.15:2) zoals de heidenen dat deden. In Ezra 10:6; Neh.9:1 en Joël 2:12 hebben we evenals hier in Dan.9 te doen met een vasten als bewijs van het boete doen over de nationale zonden van het volk. Het 'zich verootmoedigen' waarover we

lezen in Lev.16:29,31; 23:27,32 en Num.29:7 in verband met de Grote Verzoendag kwam blijkens Ps.35:15 en Jes.58:3-5 tot uiting in vasten (A. Noordt zij, p.170; vgl. Bultema, p.98).

9:4, 5, 6

En ik bad tot de Here, mijn God, en deed schuldbelijdenis en zeide: Ach Here, Gij grote en geduchte God, die vasthoudt aan het verbond en de goedertierenheid jegens hen die U liefhebben en uw geboden bewaren; wij hebben gezondigd en misdreven, wij hebben goddeloos gehandeld en zijn wederspanning geweest; wij zijn afgeweken van uw geboden en van uw verordeningen, en wij hebben niet geluisterd naar uw knechten, de profeten, die in uw naam gesproken hebben tot onze koningen, onze vorsten en onze vaderen, en tot het ganse volk des lands.

In deze en de volgende verzen krijgen we een kijkje ‘in de binnenkamer’ van Daniël. Of om het met I.A. Seiss (p.199) te zeggen ‘in dit hoofdstuk worden we in staat gesteld, aan het open venster te luisteren naar zijn vurig gebed’. Daniël legt zijn innerlijk voor ons bloot. Hij begint zijn gebed met een schuldbelijdenis. Wil hij God kunnen bidden om herstel van het volk en terugkeer naar het land der vaderen dan is de erkenning nodig dat alles wat het volk overkomen is niet de schuld is van God, maar die van het volk. Duidelijk moet gesteld worden hoe de zaken liggen, wil er van bidden om herstel sprake zijn. We moeten recht voor God staan; dat is een eerste vereiste bij het bidden.

Er zijn drie hoofdstukken in de Bijbel waarin we treffend vinden hoe een leidsman van het volk zich terwille van Israël voor God verootmoedigt met een algemene schulderkenning. Dat zijn Dan.9, Ezra 9 en Neh.9. (zie ook Ex.32:7 en Ps.106:23). Hoewel Daniël, net als Ezra en Nehemia, zelf onschuldig was aan het kwaad dat hij belijdt, spreekt hij toch in de ‘wij’-vorm. Hij behoort tot het volk dat gezondigd heeft, hij draagt mee de algemene verantwoordelijkheid van Israël voor de toestand waarin het volk zich bevindt. Dat is wel een heel andere houding dan die van de farizeeër, die zich verhief op zijn goede daden en kwaliteiten en zich stukken beter achtte dan de tollenaar naast hem.

We mogen aannemen dat ook anderen in Israël deze nood met Daniël meegevoeld en beleden hebben, want dit besef en deze belijdenis was nodig, wilde God herstel kunnen geven (vgl. Lev. 26:40-46 en Jer.29:12-14).

De les van de gemeenschappelijke schuld is ontzaglijk leerrijk voor ons in deze tijd. We dragen ook nu als gelovigen de verantwoordelijkheid voor de schuld van de christenheid. We zijn een deel van het geheel. En daarbij geldt net als bij de hiervoor genoemde Godsmannen, dat we de ernst van die gemeenschappelijke schuld des te duidelijker inzien naarmate we er persoonlijk minder deel aan hebben.

De profeet spreekt de Here aan als de grote en geduchte God (vgl. Deut.27:21; Neh.1:5; 4:14; 9:32; Ps.99:3; Joël 2:11,31; Mal.4:5). Zo heeft God Zich doen kennen. Groot zijn zijn daden, geducht zijn oordelen. Hoe is dat niet gebleken bij de verlossing van Israël uit het land Egypte en bij de verovering van het land Kanaän! Daniël spreekt daar echter niet verder over, ook niet over de grootheid en geduchtheid van God in zijn tuchtiging van Israël. Hij brengt nu naar voren dat die geduchte God getrouw is wat het verbond betreft (vgl. Deut.7:9; Ex.6:1-5). Van Gods kant is alles om zo te zeggen in orde. En die God is ook groot in goedertierenheid ten opzichte van hen die Hem liefhebben en zijn geboden bewaren. Dat geeft Daniël grond om voorbede voor het volk te doen (vgl. Deut.7:9). Als echter die goedertierenheid niet ervaren wordt, dan ligt de schuld daarvan bij de mens en niet bij God. En dat brengt de profeet tot een schuldbelijdenis waarin hij in grote trekken viervoudig en in opklimmende mate aangeeft wat het kwaad van het volk is, te weten:

- wij hebben gezondigd en misdreven;
- wij hebben goddeloos gehandeld en zijn weerspanning geweest;
- wij zijn afgeweken van uw geboden en verordeningen;
- wij hebben niet geluisterd naar uw knechten, de profeten.

Belijden wil zeggen: het kwaad erkennen. Bij specifiek kwaad houdt het in de daad bij name te noemen. Bij algemeen kwaad betekent het: erkennen wat de wortel van het kwaad is, waarin het kwaad in wezen bestaat. Dat doet Daniël hier. Het volk heeft zich van Gods wet niets aangetrokken, maar heeft die wet overtreden en het woord van de profeten dat hen tot inkeer opriep (vgl. Jer.7:5;

11:7; 44:4) hebben ze naast zich neergelegd (vgl. Zach.1:4; Hand.7:51-53). Voor dat alles waren de leidslieden van het volk het meest verantwoordelijk. Maar uiteindelijk draagt heel het volk, van hoog tot laag en waar dan ook verstrooid, de verantwoordelijkheid om te luisteren naar het Woord van God. Vandaar dat Daniël laat uitkomen dat het woord van de profeten gericht was niet alleen tot de koningen, maar ook tot het hele volk.

9:7, 8

Bij U, Here, is de gerechtigheid, maar bij ons een beschaamd gelaat, gelijk heden ten dage, bij de mannen van Juda, de inwoners van Jeruzalem en bij geheel Israël, bij hen die dichtbij en die veraf wonen in al de landen waarheen Gij hen hebt verstoten om de ontrouw die zij jegens U hebben gepleegd. Here, bij ons is een beschaamd gelaat, bij onze koningen, onze vorsten en onze vaders, want wij hebben tegen U gezondigd.

God staat volkomen in zijn recht, dat Hij het volk overgegeven heeft in ballingschap; de schuld voor de bedroevende toestand waarin Israël verkeert ligt alleen bij het volk. Niet God behoeft zich te schamen over de situatie, maar Israël *staat beschaamd*, en dat geldt heel het volk: de mannen van Juda, de inwoners van Jeruzalem en heel Israël - dus ook zij uit de tien stammen - of ze nu dichtbij of veraf wonen in de landen waarheen God hen vanwege hun ontrouw had verstoten. Die allen, te beginnen bij de hooggeplaatsten met de meeste verantwoordelijkheid tot aan de laagsten toe, staan met beschaamde kaken, want ze hebben tegen God gezondigd en ze ondervinden de gevolgen daarvan. Daniël ziet hier dus het hele volk vóór zich zoals het in het verleden was toen het nog koningen had én zoals het in het heden is.

De toestand van Israël is beschamend. Of alle Israëlieten die beschaming *gevoeld* hebben is een andere zaak. In ieder geval heeft Daniël dat wel gedaan en drukt hij uit wat in het hart van de getrouwe Israëlieten leefde.

Waarheen Gij hen hebt verstoten: Daniël noemt niet Sanherib de Assyriër of Nebukadnezar de Babylonier als degenen die Israël hebben weggevoerd, maar schrijft de wegvoering aan God toe. Deze heidense vorsten waren slechts instrumenten in Gods hand om zijn toorn over het volk te brengen (zie ook vs. 12,14 en vgl. Zach.7:5,14). Op dezelfde wijze drukt Nehemia zich uit (Neh.1:7). Daar zit ook een vertroostende gedachte in, want de God die kan verstrooien, is in staat ook te herstellen; dat kunnen de koningen immers ook niet uit zichzelf.

Vaders: De vraag is of hiermee wel voorvaders zijn bedoeld. De combinatie met koningen en vorsten doet volgens Maier (p.327) eerder denken aan leidslieden, oudsten. Zöckler (p.174) pleit voor voorvaders met een vrij sterk beroep op Jer.44:17,21 en Neh.9:32 waarbij hij ook Richt. 17:10 en 18:19 aanvoert.

9:9, 10

Bij de Here, onze God, is barmhartigheid en vergeving, hoewel wij tegen Hem wederspannig zijn geweest, niet geluisterd hebben naar de stem van de Here, onze God, en niet gewandeld hebben naar de wetten die Hij ons gegeven heeft door de dienst van zijn knechten, de profeten.

Gelukkig blijft Daniël niet staan bij het constateren van Gods gerechtigheid en de beschamende toestand van het volk. Hij weet dat God een barmhartig en vergevend God is (zie Klaagl.3:22,23).

Hoe groot de overtreding ook is, God wil vergeven. Nehemia drukt dat als volgt uit: 'Maar Gij zijt een God van vergeving, genadig en barmhartig, lankmoedig en groot van goedertierenheid' (Neh.9:17). En Micha getuigt er van: 'Wie is een God als Gij, die de ongerechtigheid vergeeft en de overtreding van het overblijfsel van zijn erfdeel voorbijgaat, die zijn toorn niet in eeuwigheid behoudt, maar een welgevallen heeft in goedertierenheid'...

Nog eens herhaalt Daniël dat Israël ontrouw geweest is door niet te luisteren naar de stem van de Here en niet te wandelen in de wetten, die God door de profeten - in het bijzonder natuurlijk door Mozes - gegeven had. Ze kenden Gods wil, maar deden die niet (vgl. Rom.2:17-24). Maar ondanks die ontrouw is er vergeving mogelijk.

9:11

Ja, geheel Israël heeft uw wet overtreden en is afgeweken door niet te luisteren naar uw stem. Daarom is over ons uitgestort de met een eed bekrachtigde vloek, welke geschreven staat in de wet van Mozes, de knecht Gods, want wij hebben tegen Hem gezondigd.

Voor de derde maal spreekt Daniël over de zonde van het volk. De profeet volstaat niet met een ‘mondjesmaat’ erkenning. Helaas merken we zulk soort erkenningen, in de zin van ‘het kan er haast niet af’ wel vaak op onder christenen. Nee, deze man Gods erkent volledig en overduidelijk de schuld die er bij het volk van God ligt.

Die schuld bestaat niet slechts in zondigen, maar in overtreden van de wetten die God gegeven heeft. Elk eigenwillig handelen is zonde en wetteloosheid (1Joh.3:4), maar niet elke zonde is overtreding. Overtreding vindt plaats als er een uitdrukkelijk gebod gegeven is of een wet is uitgevaardigd en men dat gebod negeert en de wet overtreedt. Het verschil tussen zonde en overtreding behandelt de apostel Paulus in Rom.6:13,14. Overtreding is van ernstiger aard dan zonde in het algemeen. Een vader laat dat bijvoorbeeld uitkomen als hij bij overtreding van een gebod zegt: ‘En ik had je nog zo verboden dat te doen!’ Welnu, Israël heeft zich aan overtreding schuldig gemaakt. En omdat Israël Gods wet overtrad, kwam de vloek van de wet op hen neer (Lev.26:14-39; Deut.27:11-26; 28:15-68; 30:17,18; 31:16-18). God blijft trouw aan zijn woord - dat geldt voor de belofte van zegen, dat geldt ook voor de bedreiging met een vloek. Het is een ernstig woord: ‘Als wij ontrouw zijn - Hij blijft trouw, want Zichzelf kan Hij niet verloochenen’ (2Tim.2:13). Dikwijls wordt deze tekst als een troostwoord opgevat, maar hoewel Gods trouw troost inhoudt, is deze uitspraak niet troostend, maar waarschuwend bedoeld. Als wij ontrouw zijn, gaat God niet in onze ontrouw met ons mee. Hij moet ons dan tegenkomen met zijn kastijding, want Hij kan Zichzelf niet verloochenen. Zo was het met Israël. Wetsovertreding bracht de vloek met zich mee.

Daniël gaat in zijn gebed niet terug op het onvoorwaardelijke verbond dat God met Abraham had gesloten, maar tot op het verbond van de Sinaï (zie vs.13,15). Dat verbond zelf is eveneens onvoorwaardelijk, het wordt namelijk nooit teniet gedaan (Lev.26:44), maar of het volk de zegen van het verbond ondervindt, hangt wel van voorwaarden af, namelijk van het zich houden aan de wet die God vanaf de Sinaï geproclameerd had. En aangezien Israël in zijn verantwoordelijkheid gefaald had, was de vloek van de wet op hen gekomen. Het herstel waar Daniël om bidt en dat direct na de ballingschap intrad, zou blijken ook slechts tijdelijk te zijn. God spreekt echter over een herstel dat volledig zal zijn, en dat houdt verband met de aan Abraham gegeven belofte, die in Christus zeker is.

Ongetwijfeld heeft Daniël, die altijd bad met het aangezicht naar Jeruzalem, bij zijn smeken ook gedacht aan de woorden van Salomo opgeschreven in 1Kon.8:46-51.

Met een eed bekrachtigd: Van de belofte gegeven aan Abraham lezen we dat God die met een eed bevestigde (Gen.22:17). De zin ervan wordt in Hebr.6:17 duidelijk gemaakt. De eed diende om de onveranderlijkheid van zijn raad aan de erfgenamen van de belofte te doen blijken. Hier gaat het echter om een vloek die met een eed bekrachtigd werd. Ernstige zaak! De woorden ‘met een eed bekrachtigde vloek’ zien op wat er bij de wetgeving gebeurd is. De vervloeking had de vorm van een eedzwering en in Deut.29:12 en 14 lezen we over ‘dit met een vervloeking bekrachtigde verdrag’.

We zien liever (met Bultema, p.104) de eedzwering in het feit dat God hemel en aarde tot getuige riep, dan dat we Van der Palm (p.324) volgen die oppert dat het volk de vervloeking van God met een eed bekrachtigd heeft.

Zie voor combinatie eed en vloek: Num.5:21; Neh.10:29; vgl. Ps.95:11; Hebr.3:11,18.

Wet van Mozes: Deze vermelding suggereert dat Daniël de wetsrollen bezat. Gedacht is aan Lev.26 en Deut.28.

Mozes, de knecht Gods: Zo door God genoemd blijktens Num. 12:7; zie voorts Ex. 14:31; Num. 11:11; Deut. 34:5; Joz. 1:1,2; Mal. 4:4 en Hebr. 3:5. Vele andere mannen Gods worden zo aangeduid, maar het grootst komt deze betiteling uit in dé Knecht des Heren, Jezus Christus, in het boek Jesaja (hst. 42:1,19; 49:3,5,7; 50:10; 52:13; 53:11).

En Hij heeft de woorden bevestigd, die Hij gesproken had over ons en over onze regeerders, die ons bestuurden, door zulk een groot onheil over ons te brengen, als er nergens geweest is onder de ganse hemel, behalve in Jeruzalem.

Opnieuw betuigt Daniël dat God trouw is geweest aan zijn Woord, te weten aan het woord van vervloeking. Dat is in de praktijk gebleken doordat het onheil over Israël kwam, omdat Israël het onheil verdiend had. Een onheil dat zijns gelijke niet kent onder de ganse hemel. We moeten daarbij bedenken dat de stad en het volk geweldig hoog verheven waren door God, en dat God zijn tempel daar had. Daniël erkent dat God het grote onheil over Jeruzalem gebracht heeft, maar hij geeft God niet de schuld van het onheil. Ook geeft hij de Babyloniërs die dit onheil daadwerkelijk hebben uitgevoerd en die het volk wreed behandeld hebben, niet de schuld. Nee, de profeet legt de schuld daar waar ze ook werkelijk ligt: bij het volk en de boze regeerders van Israël.

Bij Daniël is geen spoor te ontdekken van opstand tegen het gericht dat God volvoerde, maar evenmin legt de profeet er zich bij neer als iets waar nu verder toch niets meer aan te doen is (Kroeker, p.206). Dat laatste blijkt uit het vervolg van zijn gebed.

Zo goed als God trouw is aan het woord van de vloek, zo goed is Hij het ook aan het woord van heil. Het verleden heeft dat ook bewezen (zie Joz.21:45; 1Kon.8:56). En dat is een garantie voor herstel in de toekomst.

Regeerders: In de St.Vert. is het Hebreeuwse woord weergegeven met ‘richters’, maar dat houdt regeren in; vgl. Ps.2:10; 148:11; Hos.7:7; Amos 2:3; Micha 4:14.

9:13, 14

Zoals geschreven staat in de wet van Mozes, is al dit onheil over ons gekomen, en wij hebben de Here, onze God, niet vermurwd door ons te bekeren van onze ongerechtigheden en acht te slaan op uw waarheid. Daarom was de Here wakker om het onheil over ons te brengen; want de Here, onze God, is rechtvaardig in al de werken die Hij doet, maar wij hebben niet geluisterd naar zijn stem.

Nog eens vermeldt Daniël dat wat hen overkomen is zwart op wit geschreven staat in de wet van Mozes. Hij komt niet met een achteraf-verklaring, aangepast aan de omstandigheden. Nee, hij verwijst naar de Schrift. Het stond al eeuwen tevoren genoteerd en ieder kon weten dat God Zich aan zijn Woord houdt. Dit onheil had echter afgewend kunnen worden als Israël zich bekeerd had en acht gegeven had op Gods woord, op ‘uw waarheid’ zoals het hier zo mooi staat (vgl. Dan.4:27). Dan zou het hart van God vermurwd zijn geworden. Vergelijk het ontroerende woord uit ,Richt. 10:16b: ‘toen kon Hij Israëls ellende niet langer aanzien’.

Omdat het volk weigerde zich te bekeren was de Here ‘wakker’, (d.w.z. waakzaam) om het onheil over het volk te brengen. Dat onheil was dus geen toeval, geen noodlot, geen logisch gevolg. Nee, de Here deed dit over hen komen. En daarin handelde de Here, zoals in al zijn werken, rechtvaardig (vgl. Neh.9:33). De fout lag bij Israël dat niet luisterde naar de stem van de Here: niet naar zijn geboden, en ook niet naar zijn oproep tot terugkeer.

Vermurwen: Zoveel als ‘iemand's gezicht strelen, strenge rimpels gladstrijken’: zie Ex.32:11; 1Sam.13:12; 1Kon.13:6: ‘de gunst zoeken van’.

Wakker zijn om te straffen: Jer.1:12; 44:27.

9:15

Nu dan, Here, onze God, die uw volk uit het land Egypte hebt geleid met een sterke hand en U een naam hebt gemaakt, gelijk heden ten dage, - wij hebben gezondigd, wij hebben goddeloos gehandeld.

Daniël komt nu bij een keerpunt in zijn gebed. Van schuldbelijdenis zal hij overgaan op smeekbede. Hij spreekt daartoe opnieuw de Here aan zoals in het begin van zijn gebed (vs.4). Hij herinnert dan als het ware de Here God nog eens aan het begin van Diens handelen met Israël, aan het wondere werk van de verlossing uit Egypte, dat voor Israël beeld en borg was van toekomstige verlossingen, zoals de Schrift op vele plaatsen leert. Zie Ps.80:8,9; Jer.16:14; 23:7,8; 32:20-44. Daarbij had God zijn naam grootgemaakt: veertig jaar daarna (Joz.2:8-11), ja honderden jaren later (1Sam.4:8) werd

er nog met ontzag over gesproken (vgl. Neh.9:10; Jes.63:12,14; Jer.32:20). En nog staat dat feit daar en is de herinnering eraan niet uitgewist.

In deze woorden van Daniël zit onuitgesproken de oproep verscholen dat God aan de eer van zijn grote naam zal denken (vgl. Joz.7:9) en dat Hij dit grote werk waarmee Israëls historie begon niet te niet zou laten gaan door het volk in de ballingschap te laten blijven.

Herhaling aanspraak: Het valt op dat in de gebeden die de Bijbel vermeldt God slechts een enkele keer bij zijn naam of bij een van zijn titels wordt aangesproken. Als dat gebeurt, gebeurt het om nadruk te leggen op wat volgt of omdat het gebed een bepaalde wending neemt. In dit gebed spreekt Daniël de Here God heel vaak en op verschillende wijze aan. Hij vermeldt eerst dat hij zijn gebed richt tot de Here God (vs.3) en ‘de Here, mijn God’ (vs.4). Vervolgens spreekt hij die God dan aan met Here (vs.4,7,16,19), HERE (vs.8), HERE, onze God (vs.9,10,13,14,15), onze God (vs. 17) en mijn God (vs.18,19). Dat geeft een innig, maar ook indringend karakter aan het gebed van de profeet. Soms hoort men in gebeden om de een of twee zinnen de titel ‘Heer’ of ‘Here’ gebruiken zonder dat het zin heeft. Dit kan voortkomen uit onervarenheid of gebrek aan taalbeheersing. We moeten daar een pasbekeerde die zich openbaar in gebed uitspreekt niet hard over vallen. Het gebeurt echter ook uit gewoonte waarbij men zich geen rekenschap geeft van dit steeds herhalen van de aanspraak van God. In dat geval is het goed te trachten dit overmatig gebruik van de aansprekwoorden in te perken, daar anders deze woorden hun functie gaan verliezen en het zelfs op oneerbiedig gebruik van de naam des Heren kan gaan lijken. Dat vinden we hier bij Daniël niet. De variatie laat zien dat hij de aanspraak maar niet als een soort stopwoordje gebruikt. We kunnen ook in zulke praktische punten veel van de voorbeelden uit de Schrift leren.

De naam Here is het Hebreeuws *Adonai*, dat gebieder, heerser betekent. Voor HERE staat in het oorspronkelijke JHWH dat tegenwoordig gevocaliseerd wordt als Jahweh, de Naam van de getrouwe Verbondsgod, de ‘Ik ben’ (zie Ex.3:14; 6:2).

Met een sterke hand: Deze woorden worden dikwijls gebruikt met betrekking tot de krachtige uitredding uit Egypte, zie o.a. Ex.13:3,14,16; 32:11; Deut.6:21; 7:8; 9:26. Dikwijls in combinatie met de versterkende uitdrukking *uitgestrekte arm*, zie o.a. 4:34; 5:15; 7:19; 11:2; 26:8 (1Kon.8:42; 2Kron.6:32).

9:16

Here, mogen naar al uw gerechtigheid uw toorn en uw grimmigheid zich toch afwenden van uw stad Jeruzalem, uw heilige berg; want om onze zonden en om de ongerechtigheden onzer vaders zijn Jeruzalem en uw volk tot een smaad geworden voor allen om ons heen.

Nu eerst legt de profeet zijn smeekbede voor de Here neer. Pas nu de grondslag waarop hij tot God nadert duidelijk is, vraagt hij om afwending van de toorn van God van de stad Jeruzalem. Die toorn rust natuurlijk niet op de straten en de huizen, alsof die gezondigd hebben, maar op het volk dat daar woonde. Zo spreekt Christus de woorden: ‘Jeruzalem, Jeruzalem, dat de profeten doodt en hen stenigt die tot u zijn gezonden’ (Matth.23:37) - waarbij Hem de inwoners voor ogen staan. Stad en inwoners, ja *stad* en *volk*, zijn één. In het slot van dit vers worden beide ook door Daniël in één adem genoemd. De profetie die hij als antwoord op zijn gebed ontvangt, gaat ook over *die stad* en over *dat volk*.

Er vindt nog een vereenzelviging plaats, namelijk van de stad en de berg waarop ze ligt, door de profeet ‘uw heilige berg’ genoemd, (vgl. Ps.2:6; 3:5; 15:1; 43:3; 48:2; 99:9; Jes.11:9; 56:7; 57:13; 65:11,25; 66:20; Jer.31:23; Ezech.20:40; Joël 2:1; 3:17; Zef.3:11; Zach.8:3; vgl. Ps.68:17; 87:1,2; 125:1; 132:13; Jes.12,3), ook de berg Sion geheten (Ps.9:12; 48:12; Jes.8:18; Klaagl.5:18; Joël 3:17; Micha 4:7). Om de waarde daarvan te kennen, moeten we terug naar Gen.22 waar Abraham bevolen wordt op Moria zijn zoon te offeren. Daar heeft Salomo later de tempel opgericht. Dat is de plaats waar God zijn naam gevestigd heeft, daar woonde Hij (zie Ezra 1). Naar die plaats ging het hart van de gelovige Israëliet uit (Ps.137:5,6). Opnieuw, voor de vijfde keer, getuigt Daniël van het feit dat Israël schuldig staat aan het onheil dat hen trof vanwege hun zonden (vs.5,8b,11b,15b,16). En dat niet de zonden van een enkele generatie, maar van het volk nu en van de vaders in de voorafgaande eeuwen.

Het onheil dat Israël getroffen heeft, wordt door Daniël gezien in zijn gevolg: Jeruzalem en het volk zijn tot smaad geworden (vgl. Ps.79:4). Aangrijpend is die toestand beschreven door Jeremia in zijn Klaagliederen (o.a. 1:17; 2:15). Een toestand die het gevolg is van het oordeel dat God had aangekondigd en gebracht (zie Deut.28:25,37; 2Kron.7:20; Jer.15:4; 29:18; 43:17; 42:18). Daarbij moeten we bedenken dat voor deze Godsmannen de smaad die God door dit alles ondervond zwaarder woog dan de smaad die het volk ondervond.

De smeekbede van de profeet komt overeen met de roep van de Psalmist: 'Hoe lang...' (vgl. Ps.6:4; 13:2; 35:17; 79:5; 89:47; 90:13; 94:3), wat geen uitroep van ongeduld, maar een vraag om gerechtigheid is.

Daniël kon zich niet neerleggen bij de droevige toestand van het volk. Dat moeten wij in onze tijd ook niet wat de droevige toestand van de christenheid betreft. God legt er Zich niet bij neer. Hij legt de vinger bij het kwaad en roept op tot herstel. Daarom mogen wij er ons ook niet bij neerleggen.

Ons verdriet over de droevige staat van Gods volk is echter pas reëel als we ook de oorzaak van die droevige toestand voor God erkennen. En dat zien we hier bij Daniël.

Gezien in het licht van de hierboven genoemde Schriftplaatsen beseffen we hoe schokkend het voor de discipelen moet zijn geweest dat Christus het oordeel over deze woonstede van God, deze 'heilige berg' aankondigde (Matth.24:1). Ook begrijpen we dan hoe moeilijk het voor hen te aanvaarden was, dat God 'niet op deze berg, noch te Jeruzalem' meer aanbeden wilde worden, maar dat Hij los van enige geografische plaats aanbeden wilde worden door ieder die dat in geest en waarheid deed.

Naar uw gerechtigheid: Hoe kan Daniël pleiten om afwending van de toorn 'naar Gods gerechtigheid' terwijl 'de ongerechtigheden' van het volk en van hun vaders deze toorn hebben veroorzaakt? Daniël pleit op Gods gerechtigheid omdat het volk de toorn van God naar het voorzegde woord (de zeventig jaren) heeft uitgeboet. Als een misdadiger zijn straf heeft uitgezeten, is het gerechtigheid om hem los te laten. Zo staat het nu met het volk. De zeventig jaar zijn vol, laat God dan nu recht doen. Letterlijk staat er 'naar al uw gerechtigheden', dat wil zeggen in overeenstemming met de daden die God vroeger heeft gedaan en die bewijzen zijn van zijn gerechtigheid (vgl. Richt.5:11; 1Sam.12:7; Ps.103:17; Jes.45:24; 1Joh.1:9; alsook Deut.32:36).

In diepste wezen is ongerechtigheid echter niet uit te boeten door de mens. Hier zitten we met het grote probleem dat in het Nieuwe Testament wordt behandeld: hoe kan God een schuldige zondaar rechtvaardigen en daarbij rechtvaardig blijven? Teksten als Ex.23:7 en 34:7 lijken dat tot een onmogelijkheid te verklaren. Het kan echter omdat God de Onschuldige, zijn Zoon Jezus Christus, schuldig verklaard heeft in onze plaats. Alleen zo kan in vervulling gaan wat we lezen in Rom.3:26: 'Opdat Hij rechtvaardig is en hem rechtvaardigt die op grond van geloof in Jezus is'.

Daniël brengt als pleitgrond naar voren (1) Gods *gerechtigheid* in vs. 16; (2) Gods *belang* in vs. 17,19; (3) Gods *barmhartigheid* in vs. 18; (4) Gods *naam* in vs. 19 (wat identiek is met Gods eer).

9:17

Nu dan, hoor, o onze God, naar het gebed van uw knecht en naar zijn smeking en doe uw aangezicht lichten over uw verwoest heiligdom, - om des Heren wil.

Afwending van de toorn is één ding, herstel is een tweede. Het eerste wordt echter in het tweede gezien en is zonder het tweede niet compleet. Daniël bidt om herstel. Zonder herstel zou de smaad ook niet weggenomen zijn. Daarom vraagt de profeet dan ook of de Here zijn aangezicht wil doen lichten over het verwoeste heiligdom *om des Heren wil*. Hij bedoelt daarmee dat God zijn gunst zal laten merken (vgl. Num.6:25; Ps.67:2; 80:4,8,20; 119:135) door herstel te geven. Heel duidelijk spreekt Daniël in dit en het volgende vers over uw stad, uw volk en uw verwoest heiligdom. Het is een oneer voor de Here dat zijn stad, zijn volk en zijn heiligdom in zo'n deplorabele toestand verkeren. Laat de Here iets doen, terwille van zijn grote en heilige naam! Laat Hij het doen om 'zijns zelfs wil'.

Merk op dat Daniël niet vraagt of de Here zijn aangezicht wil laten lichten over de stad en het volk; nee, hij spreekt nu speciaal van het verwoeste *heiligdom*. Dat ziet uiteraard op de tempel en dat is

eigenlijk de kern van de zaak. Dat is de tempel *des Heren*. Daar woonde God. Daar werd God geëerd. Jeruzalem zou niet belangrijk zijn als die tempel er niet was. Het volk zou niet belangrijk zijn als het niet Gods volk was, en dat bleek doordat God temidden van dat volk woonde. Vandaar dat Daniël bidt om herstel van de tempel. Maar daar hoort het herstel van het volk in het land en het herstel van de stad bij, zij het dan ook dat dat herstel voor elk op een andere tijd ingaat: eerst het herstel van het volk in het land, vervolgens het herstel van het altaar en daarna van de tempel, en tenslotte het herstel van Jeruzalem.

Doe uw aangezicht lichten: Dit is een typerende uitdrukking, die we voor het eerst tegenkomen in Num.6:24-26 als onderdeel van de hogepriesterlijke zegen. De uitspraak houdt in dat God in gunst op zijn volk zal neerzien en het zal zegenen (vgl. Ps.67:2; 80:4,8; 119:135; Ef.5:14). Het tegenovergestelde wordt uitgedrukt met 'het aangezicht verbergen' (zie o.a. Deut.31:17,18; 32:20).

Om des Heren wil:

Omdat wij hier tweemaal de naam des Heeren ontmoeten in dit vers, heeft Calvijn en hebben vele verklaarders met hem aan den tweeden Persoon der heilige Drieëenheid gedacht en o.i. niet ten onrechte; want niet alleen weten wij, dat alle beloften in Christus ja en amen zijn en dat wij door den Zoon tot den Vader moeten gaan, maar wij ontmoeten in Ps.80 (vs. 16, JGF), die kennelijk gedicht is in de dagen der ballingschap, dezelfde gedachte en voorstelling. Bultema (p.109,110)

Deze gedachte is echter speculatief en klopt wat Ps.80 betreft niet. Met 'de zoon van uw rechterhand' wordt Israël bedoeld dat in vs.15 met het beeld van de wijnstok wordt aangeduid (vgl. Ex.4:23). Hoogstens kan men Israël zien als een voorafschaduw van de ware Zoon.

9:18

Neig, mijn God, uw oor en hoor; open uw ogen en zie onze verwoestingen en de stad waarover uw naam is uitgeroepen; want niet op grond van onze gerechtigheden storten wij onze smeekbeden voor U uit, maar op grond van uw grote barmhartigheden.

Heel indringend smeekt Daniël God om erbarming: 'Neig uw oor en hoor; open uw oog en zie'. Wat een vertrouwelijke omgang met God. Wat een vrijmoedige omgang ook! Natuurlijk hoorde God allang en zag Hij allang. Maar de profeet wil dat God Zich erbarmt bij het horen van de smeekbeden, dat Hij Zich ontfermt bij het zien van het onheil, en dat Hij gedenkt aan het verwoeste Jeruzalem. Ook nu doet de profeet geen beroep op de beloften die God aan Abraham, Izaäk en Jakob heeft gedaan, nee hij beroept zich op het feit dat God Jeruzalem als woonplaats verkoren heeft. Het is immers niet zo maar een stad; het is geen Ninevé de stad van heidenen, maar Jeruzalem, waar God woonde, waar Hij zijn naam gevestigd heeft (vgl. nog eens Ps.78:68,69; 87:2; 132:13 en zie Zach.2:11). Het is de stad van de grote koning (Ps.48:2-4).

Aangrijpend is het op te merken welke grond Daniël aanvoert voor zijn smeekbede. Hij beroept zich niet op de gerechtigheden (d.w.z. de rechtvaardige daden) van Israël. Hij had immers één en andermaal uitgesproken dat om de ongerechtigheden van het volk de toorn van God over hen gekomen was. Er was geen enkele pleitgrond bij het volk te vinden. Als God het volk zag, dan zag Hij het bekleed met de vuile klederen van hun ongerechtigheid. Zo wordt het volk in later tijd voorgesteld in Zach.3:3; de hogepriester Jozua vertegenwoordigde het volk. Zelfs al zouden ze op hun zogenaamde goede daden willen bouwen, dan geldt daarvan het woord van Jesaja: 'Al onze gerechtigheden zijn als een bezoedeld kleeft' (Jes.66:6). De enige pleitgrond voor verhoring van het gebed zijn de grote barmhartigheden van God. Die barmhartigheid is in het verleden zo vaak gebleken, en die alleen vormt Daniëls pleitgrond.

Hoor. ... zie: Vgl. Jes.40:18-31; Ps.94:9 in contrast met 115:4-7.

Waarover uw naam is uitgeroepen: Dit betekent dat het voorwerp waarover de naam is uitgeroepen eigendom is van hem die deze naam draagt. Zie Deut.28:10; 2Sam.12:28; 1Kon.8:43; Ps.48:3,9; Jes.63:19; Jer.7:10; 25:29; 34:15. Let erop dat het gebed van Daniël bijzonder de stad Jeruzalem betreft.

9:19

O Here, hoor! O Here, vergeef! O Here, merk op! Treed handelend op; toef niet om uwszelfswil, mijn God, want uw naam is uitgeroepen over uw stad en over uw volk.

De profeet gaat door met zijn indringende smeekbede: 'O Here vergeef! O Here, merk op!' Maar dan ook: 'treed handelend op!' Dit is 'de Here aanlopen' in het gebed (vgl. Amos 7:2,3).

Daniël vraagt om een daad, een handelend optreden van de Here. En laat er dan geen uitstel van handelen ten gunste van het volk zijn: 'Toef niet!' (vgl. Ps.40:18; 70:5; Hebr.10:37).

En dat alleen 'om uwszelfswil', dat wil zeggen ter wille van Gods eer (vgl. Ps.23:3; 25:11; Jes.48:9). Die eer is immers in het geding, want - de profeet pleit er nogmaals op - de naam van God is over Jeruzalem en Israël uitgeroepen (2Kron.6:6; vgl. Joz.6:9).

9:20, 21

Terwijl ik nog sprak en bad en mijn zonde en de zonde van mijn volk Israël beleed en mijn smeking over de heilige berg mijns Gods uitstortte voor de Here, mijn God, - terwijl ik nog sprak in het gebed, kwam de man Gabriël, die ik tevoren gezien had in het gezicht, in ijlen vlucht tot vlak bij mij op de tijd van het avondoffer.

Terwijl Daniël nog in gebed is, waarbij hij zijn zonde en de zonde van het volk belijdt, komt er antwoord (vgl. Gen.24:15; Jes.65:24; Matth.6:8). Dit is (om met 1Joh.5:14,15 te spreken) een gebed naar Gods wil en dat verhoort Hij.

Maar niet altijd verhoort God op hetzelfde ogenblik. Daniël heeft daar ook weet van zoals we in hst. 10 zullen opmerken.

God stuurt de engel Gabriël, die de profeet al eerder heeft gezien. Dat legt verband tussen de inhoud van wat nu volgt en het in hst.8 vermelde (zie 8:16). Deze ziet hij als een vogel in snelle vlucht naar zich toekomen (vgl. Jes.6:2,6; Openb.8:13;14:6). Er is nu geen sprake van een visioen, droom of iets dergelijks. Het gaat kennelijk om een engelverschijning zoals in het geval van Gideon, Manoah, Petrus en Paulus. En die verschijning heeft plaats op de tijd van het avondoffer, of wel op 'het uur van het gebed'. Al wordt het avondoffer op dat moment niet meer gebracht (de tempel was immers verwoest), toch houdt Daniël rekening met dat uur van de dag en stort hij omstreeks dat uur zijn hart voor God uit. Het geloof rekent met de dingen van God, ook al zijn ze door onze ontrouw soms niet realiseerbaar.

Mijn volk Israël: Net als Elia, die ondanks de verdeeldheid van het volk op de Karmel een altaar bouwde van twaalf stenen, houdt Daniël steeds het hele volk voor ogen. Hij bidt niet enkel voor de Judeeërs.

Mijn zonde: Van persoonlijke zonden heeft Daniël in zijn belijdenis niet gerept. Hij maakt zich echter - zoals al opgemerkt - één met het volk en ziet zich niet als een onschuldige erbuiten staan.

De heilige berg: Zie vs. 16. Net als in vs. 17 noemt Daniël de kern waar het eigenlijk om gaat. Jeruzalem moet hersteld worden als religieus centrum voor God! Het gaat om de naam des Heren.

De man Gabriël: Zie 8:15; let erop dat een engel altijd als een man wordt aangeduid nooit als een vrouw. Zie Gen. 18 en 19.

Het avondoffer: De instelling van het dagelijks morgen- en avondoffer dat als brandoffer gebracht werd, vinden we vermeld in Ex.29:38-46; Num.28:1-8; over het brengen ervan spreken o.a. 1Kron.16:40; 2Kron.2:4; 13:11; 31:3; Ezra 3:3. Het avondoffer werd om drie uur 'in de middag' gebracht. Dat lijkt ons te vroeg toe om van 'avondoffer' te spreken; voor ons begint de avond pas na zes uur. Daarbij moeten we evenwel bedenken, dat het in Palestina 's zomers om zeven uur en 's winters om ongeveer vijf uur al donker wordt. Licht tot tien uur in de avond zoals wij dat 's zomers kennen, was en is voor de inwoners van Palestina totaal onbekend. En bij kunstlicht uren lang opblijven kende men ook niet. De Israëliet leefde veel dichter bij de natuur dan wij nu. Omstreeks zes uur werd (en wordt) het in Palestina donker en ging men slapen, dan begon de nacht. Van drie tot zes was het avond. En de avond ging in met het avondoffer.

In 1Kon. 18:36 en Ezra 9:4,5 vinden we de vermelding van het avondoffer ook als een tijdsaanduiding. Het uur van het avondoffer was tevens het uur van het (avond)gebed ofwel ‘het negende uur’ (zie Matth. 27:46; Hand. 3:1; 10:3).

9:22, 23

En hij begon mij te onderrichten en sprak met mij en zeide: Daniël, nu ben ik uitgegaan om u een klaar inzicht te geven. Bij het begin van uw smeekbede is er een woord uitgegaan, en ik ben gekomen om het u mede te delen, want gij zijt zeer bemind. Let dus op het woord en sla acht op het gezicht.

146

Gabriël kondigt het doel van zijn komst aan, waarbij hij de profeet heel vertrouwelijk met diens naam aanspreekt. Hij is (uit Gods tegenwoordigheid, vgl. Luk. 1:19) gekomen om Daniël een klaar inzicht te geven en dat in verband met zijn gebed, want dat ligt uitgedrukt in het woordje ‘nu’. Dat betreft natuurlijk het lot van Jeruzalem en van het volk Israël. Direct vanaf het begin is het gebed van Daniël niet alleen gehoord, maar ook verhoord. Het antwoord (van Godswege uiteraard) was er en Gabriël komt dat antwoord brengen.

De waardering van God voor de profeet blijkt uit de woorden: ‘Gij zijt zeer bemind’ (vgl. 10:11,19). God heeft zondaren lief. Die liefde wordt niet opgewekt door iets in ons dat aangenaam zou zijn voor God. Nee, ze gaat geheel van God uit. Ze is ook voor alle mensen gelijk, en ze gaat aan de wederliefde van de verlore zondaar vooraf. Johannes zegt: ‘Wij hebben lief, omdat Hij ons eerst heeft liefgehad’ (1Joh.4:19; vgl. vs.10). Deze zondaarsliefde van God tot de mensen (zie Tit.3:4) moeten we onderscheiden van de genegenheid van God voor de zijnen. Die liefde is niet voor allen gelijk, maar hangt af van onze openbaring, van ons gedrag en onze instelling. Daarvan geldt het woord van Spr.8:17: ‘Ik heb lief wie Mij liefhebben’. Daarop heeft ook het woord van de Heer Jezus betrekking: ‘Wie mijn geboden heeft en ze bewaart, die is het die Mij liefheeft; en wie Mij liefheeft zal door mijn Vader geliefd worden’ (Joh.10:21; vgl. Joh.14:21 alsook 1Sam.2:30). We moeten in deze tijd de liefde van de Vader onderscheiden van de liefde van God. Een dergelijk onderscheid geldt ook voor de oude bedeling. God had zijn volk lief, maar zijn speciale liefde en waardering gingen uit naar hen die hun leven aan God wijdden en nauwgezet de weg met Hem wandelden. Daniël gedroeg zich zo, dat de Here met veel welgevallen op hem kon neerzien. Zoals Mozes een bijzonder gewaardeerde positie voor God innam (Num.12:7,8) en David een man naar Gods hart was (1Sam.13:14; vgl. ook 2Sam.12:25), zo was Daniël Gods zeer beminde man. Maar boven deze Godsmannen uit stijgt dé Man Gods, Jezus Christus, die Gods veelgeliefde Zoon genoemd wordt (Matth.3:17; 17:5).

Met een oproep om goed acht te geven op het woord en te letten op het gezicht besluit Gabriël zijn begroeting, om over te gaan tot het geven van onderricht.

Een woord uitgegaan: Dit ziet niet (zoals wel geopperd is) op het bevel van Cyrus, want dat moest nog gegeven worden. Ook duidt het niet op het bevel aan Gabriël om naar Daniël toe te gaan. Evenmin op een woord dat aan de engelen geproclameerd zou zijn (zoals Bultema, p.115 voorstelt). Maar eenvoudig op de mededeling die wij kennen als de profetie van de 70 weken.

Gij zijt zeer gewenst: Men heeft deze uitspraak gebruikt als argument tegen het auteurschap van Daniël. Een schrijver zou toch zo niet over zichzelf spreken. Maar Daniël spreekt niet zélf zo, maar herhaalt het woord van de engel. We vinden hetzelfde bij Paulus die op een bepaald moment aangeeft dat hij meer gearbeid heeft dan anderen. Dat is geen kwestie van zelfvoldaanheid, maar geschiedt alleen omdat het in het verband nodig was dit te beklemtonen. In hetzelfde verband noemt hij zich immers ‘de geringste van de apostelen’ (vgl. 1Kor.15:10 met vs.9; zie ook 2Kor.11:5).

Sla acht op het gezicht: Volgens Bultema (p.116) kan de Here Jezus aan deze woorden gedacht hebben toen Hij zei: ‘Wie het leest, lette erop’ (Matth.24:15). En dat is inderdaad niet onmogelijk.

De profetie van de zeventig zevens

We zijn nu toegekomen aan de profetie van de zeventig zevens of zeventig weken. Aan het in de volgende verzen gegeven tijdschema kan heel de profetie ‘opgehangen’ worden. Het is - zoals ge-

zegd - de ‘ruggegraat’ van de profetie. We geven van de vs.24-27 hier een globale behandeling, waarbij we niet ingaan op alle details en op de diverse verklaringen die van dit gedeelte worden gegeven. Zij die zich daarvoor interesseren, worden verwezen naar Excursus V over de zeventig weken achter in dit boek.

We hebben opgemerkt dat de aandacht van de profeet zich richt op de voorzeggingen van Jeremia over de tijdsduur van de Babylonische ballingschap. Hiervoor gaf Jeremia een periode van zeventig jaar aan (Jer.25:11,12; 29:10; vgl. 27:7 en 2Kron.36:19-21). Terwijl Daniël zich bezig houdt met de beloofde terugkeer uit de Babylonische ballingschap en God indringend om herstel bidt, geeft de Here hem een voorzegging van veel rijker inhoud. Heeft Jeremia het licht aangaande het herstel van Israël uit de ballingschap ontstoken, Daniël mag het schijnsel vooruitwerpen over de eeuwen heen tot in de eindtijd. Jeremia profeteerde over zeventig jaren; Daniël spreekt over zeventig maal zeven jaren. Jeremia voorzegde het gedeeltelijke en voorlopige herstel na de Babylonische ballingschap; Daniël profeteert over het finale en volkomen herstel van het hele volk van God. Menselijkerwijs gesproken heeft Jeremia de flambouw aan Daniël overgedragen, en deze houdt hem hoog in de lucht, zodat hij zijn stralen in de verre toekomst vooruit werpt. De Goddelijke zijde is, dat God aan elke dienstknecht dat licht schenkt dat Hij nodig acht voor de tijd waarin deze leeft. Met dat al echter ontving Daniël meer dan hem bij zijn smeekbede voor ogen stond, en zo zien we het woord bevestigd dat God door Jesaja gesproken heeft: ‘Zo zijn mijn wegen hoger dan uw wegen en mijn gedachten hoger dan uw gedachten’ (Jes.55:9). En ook het woord dat Paulus aan de Efeziërs schreef: ‘Hij is in staat zeer overvloedig te doen boven alles wat wij bidden en denken’ (Ef.3:20).

9:24

Zeventig weken zijn bepaald over uw volk en uw heilige stad, om de overtreding te voleindigen, de zonde af te sluiten, de ongerechtigheid te verzoenen, en om eeuwige gerechtigheid te brengen, gezicht en profeet te bezegelen en iets allerheiligst te zalven.

In dit eerste deel van zijn boodschap geeft Gabriël drie dingen te kennen. Hij geeft aan (1) de lengte van een periode die zal verlopen; (2) voor wie die periode geldt en (3) wat er na verloop van dat tijdsbestek zal gebeuren.

De tijdsduur bedraagt zeventig *weken*, althans zo staat het in de meeste vertalingen, maar het woord dat hier gebruikt wordt geeft alleen het aantal ‘zeven’ aan zonder te zeggen om welke eenheden het gaat. Het is er mee als met ons woord ‘dozijn’, dat twaalfstal betekent maar op zichzelf niets zegt over wat voor zaken het gaat. Letterlijk wordt er dus over zeventig zevens gesproken. Uit het verband weten we dat het om een tijdsaanduiding gaat. Er zijn diverse argumenten aan te voeren voor de opvatting dat we hier met zevens (weken) van *jaren* te doen hebben (zie hiervoor Excursus V). Het gaat dus om een periode van 490 jaar. We stellen ons daarbij op het standpunt dat we met een exacte en niet met een vage symbolische tijdsaanduiding te doen hebben, want anders verliest deze profetie volkomen zijn waarde en is de indeling ervan in drie perioden totaal overbodig. Of we met één aaneengesloten periode te doen hebben is een andere zaak. We gaan daarop bij de bespreking van de indeling van de zeventig weken in.

Wie de profetie betreft is heel duidelijk, want Gabriël spreekt over ‘uw volk’, dat is het volk Israël, en ‘uw stad’, en dat is uiteraard Jeruzalem.

Het is van groot belang dat goed te bedenken. Als we namelijk in dit vers lezen over ‘verzoenen’ en ‘gerechtigheid’ aanbrengen, zijn we geneigd te denken aan het werk van Jezus Christus op het kruis en de verzoening van de zondaar die zich bekeert. Dan willen we wat hier staat toepassen op het ontstaan van de Gemeente. Maar daarover gaat het in dit vers niet. Het gaat over Israël en de stad Jeruzalem. De voorzegging van Jeremia die voor Daniël aanleiding was om zijn smeekbede tot God te richten betrof immers ook *de stad Jeruzalem* (vs.2). En in zijn schuldbelijdenis erkent de profeet de schuld van *zijn volk*. Ook in zijn pleitrede en bede om herstel spreekt hij één en andermaal over ‘Uw *stad Jeruzalem*’ of een soortgelijke aanduiding (vs.16,18,19) en over ‘Uw *volk*’ (vs.16, 19). Welnu, op *dat gebed* geeft God antwoord, en dat antwoord betreft *die stad* en *dat volk*.

Het is van belang op te merken, dat hier gezegd wordt: *over Uw volk* en *over Uwe heilige stad*, en niet: *MIJN volk*. Dit is geheel in overeenstemming met het karakter van Daniëls profetie, waar de Heere Zich verborgen houdt tegenover Israël, dat Hij als Lo-Ammi beschouwt. Vandaar dat

Hij hier niet zegt: *Mijn* volk en *Mijn* heilige stad. Daniël had in zijn smeking de uitdrukkingen Uw volk en Uwe heilige stad gebezigd (vs.18,19). Maar God werpt dien hier van Zich. Hij wilde tot Israël toen nog niet zeggen: Ammi. Na Israëls zonde met het gouden kalf, sprak God op gelijke wijze tot Mozes (Ex.32:7). Veel te ver gaat men evenwel, wanneer men uit de uitdrukkingen alhier wil afleiden, dat Israël nu Gods volk niet meer is en daarom ook geene toekomst meer zal hebben. Een vluchtige blik in hst.12:1 leert ons dit wel anders. Israël is voor vele dagen Lo-Ammi, maar niet voor eeuwig. Zie Hos. 3:4,5. (Bultema, p.121).

Deze gedachte heeft Bultema waarschijnlijk ontleend aan Kelly (p.174), die een dergelijke opmerking maakt in verband met Gods woord aan Mozes: ‘Ga daal af, want uw volk, dat gij uit Egypte hebt gevoerd, heeft het verdorven’. Ook J.N. Darby (Synopsis deel 2, p.335) maakt een dergelijke opmerking. De vergelijking met de situatie ten tijde van Mozes gaat echter niet helemaal op. De Here spreekt daar namelijk niet slechts over ‘uw’ volk, maar voegt er aan toe: ‘dat gij uit Egypteland geleid hebt’. Dat laatste geeft aan het geheel het karakter dat God afstand neemt tot zijn volk en het op dat ogenblik als het ware niet meer als zijn volk erkent. In vs. 11 pleit Mozes er dan op dat het Gods volk is, dat God uit Egypteland geleid heeft. Bij Mozes is het een contrast, maar dat is bij Daniël niet het geval. Met de woorden ‘uw volk en uw stad’ kan hier juist iets positief uitgedrukt zijn, namelijk: het volk, dat jij, Daniël zo liefhebt, en de stad waarvan je zoveel houdt. Denk daarbij aan vs.20 (Zöckler, p.177). Er is echter nog meer te zeggen. Tegenover Farao, die niet tot Gods volk behoort, zegt God: ‘Laat *mijn* volk gaan’ (Ex.5:1). Daar kan God niet zeggen: ‘Laat uw volk gaan’. Maar als God tegen Daniël over *mijn* volk zou gesproken hebben, dan zou dat de indruk wekken alsof het een volk betrof waartoe de profeet zelf niet behoorde. Trouwens, als God via een engel tegen Daniël spreekt over ‘uw vorst Michaël’ (Dan. 10:21) dan houdt dat toch niet in dat Michaël geen vorst van God zou zijn?! Zo behoeft het spreken van God over ‘uw volk en uw stad’ in dit geval helemaal niet negatief bedoeld te zijn.

Wat er na de zeventig weken met het volk van Daniël en de stad Jeruzalem zal gebeuren, geeft Gabriël in zes punten weer. Er ligt een glorierijke toekomst in het verschiet. In wezen is het zo, dat God het tijdelijke, gedeeltelijke herstel van volk en stad na de ballingschap (waar Jeremia op doelde) *als aanleiding* neemt om het finale, complete herstel van ditzelfde volk en deze zelfde stad te onthullen.

Dit herstel zat al besloten in de gezichten in hst.2 en 7. Die gaan namelijk over de regering van de Messias en over de overwinning van het volk van de heiligen der hoge plaatsen, dat met Hem regeren zal. Bij die twee visioenen is de profetie van hst.9 in feite een tijdsbepaling.

Zowel de profetie van Jeremia als deze profetie van Daniël betreffen een herstel *na een periode van ontrouw en beproeving*. Het herstel wordt in vs.24 aangekondigd; over de beproevingen die daaraan voorafgaan spreekt vs.25-27. Dat neemt echter niet weg dat er uiteindelijk een glorierijke toekomst voor Israël zal aanbreken. Er komt een herstel van volk en stad, dat is zeker!

Dat herstel wordt hier in zes punten weergegeven waarvan de eerste drie in negatieve zin spreken over wat weggedaan moet worden en de volgende drie over wat er in positieve zin zal gebeuren.

- a. de overtreding zal voleindigd (of: afgesloten) worden,
- b. de zonde zal voleindigd (of: afgesloten) worden,
- c. de ongerechtigheid zal verzoend worden,
- d. een eeuwige gerechtigheid zal aangebracht worden,
- e. het gezicht en de profeet zullen bezegeld worden,
- f. de zalving van iets allerheiligst (of: van een heiligheid der heiligheden) zal plaatsvinden.

Heilige stad: zie Jes.52:1; Matth.4:5.

De overtreding te voleindigen (St.Vert. *te sluiten*): Dit betekent dat er een eind zal gemaakt worden aan het overtreden van het volk (vgl. Klaagl.4:22). Voor de overtreders houdt het in óf dat ze door het gericht uitgedelgd worden óf dat ze zich laten gezeggen en zich bekeren (zie Jes.26:9; vgl. Jes.1:18,27).

Het hier gebruikte woord kan ook opstandigheid inhouden (vgl. 1Kon.12:19; 2Kon.8:20,22 alsook Job 34:37 en Jes.1:2). In feite grijpt deze uitspraak terug op wat Daniël in vs.5, 9 en 11 naar voren gebracht heeft.

‘De zonde af te sluiten’: Dit lijkt een herhaling van het voorgaande te zijn. In plaats van ‘overtreding’ wordt er echter gesproken over ‘zonde’. Het verschil tussen beide begrippen hebben we al bij vs. 11 belicht.

In plaats van *‘afsluiten’* heeft de Statenvertaling *‘verzegelen’*.

Hoewel moeilijker te verklaren, beduidt dat toch ook dat aan het verzegelde niet meer toegevoegd wordt. Deze uitspraak gaat in op wat Daniël over het zondigen van het volk heeft gezegd (vs.5,7,8, 11,15,16).

De ongerechtigheid te verzoenen: De vorige twee uitdrukkingen geven aan, dat er, hoe dan ook aan het overtreden en zondigen een eind zal komen. Deze en de volgende drie uitdrukkingen laten zien, dat dit niet de definitieve ondergang, maar het definitieve herstel van Israël inhoudt, zowel geestelijk als nationaal. ‘Verzoenen’ ziet op wegdoen van ongerechtigheid en herstel van een goede verhouding. Hierbij kan Jer.50:20 aangehaald worden: ‘In die dagen en te dien tijde, luidt het woord des Heren, zal de ongerechtigheid van Israël gezocht worden, maar zij is er niet; en de zonden van Juda, maar zij zijn niet te vinden; want Ik zal vergeving schenken aan wie Ik doe overblijven’. Ook Zach.3:9b: ‘Ik zal op één dag de ongerechtigheid van dit land wegdoen’ - is hier van toepassing (zie ook Zach.13:1 en Ezech.36:24-27). De beide gedachten van uitdelging door gericht en reiniging door verzoening vinden we ook in Jes.4:4. In dat ene vers is sprake zowel van ‘afwassen’ als van ‘gericht en uitdelging’. De uitspraak hier houdt verband met vs. 14 en 16.

Een eeuwige gerechtigheid te brengen: Ziet daarop dat bij het herstel van Israël recht en gerechtigheid zal zegevieren. Op meer dan één plaats legt de profeet Jesaja daarop de nadruk:

‘Sion zal door recht verlost worden, en wie daaruit zich bekeren door gerechtigheid’ (1:27);

‘Groot zal de heerschappij zijn en eindeloos de vrede op de troon van David en over zijn koninkrijk, doordat Hij het sticht en grondvest met recht en gerechtigheid van nu aan tot in eeuwigheid’ (9:6);

‘... en in getrouwheid zal daarop in Davids tent zetelen één, die recht en recht zoekt en die zich haast gerechtigheid te oefenen’ (16:5);

‘Zie, een koning zal regeren in gerechtigheid en vorsten zullen heersen naar het recht’ (32:1; vgl. Jes.59:16-21).

Van belang is hier ook de uitspraak van Jes.60:21: ‘Uw volk zal geheel uit rechtvaardigen bestaan, voor altoos zullen zij het land bezitten’. En Jer.31:14-16: ‘Zie de dagen komen, luidt het woord des Heren, dat Ik het goede woord in vervulling zal doen gaan, dat Ik over het huis van Israël en het huis van Juda gesproken heb. In die dagen en te dien tijde zal Ik aan David een spruit der gerechtigheid doen ontspruiten die naar recht en gerechtigheid in het land zal handelen. In die dagen zal Juda verlost worden en Jeruzalem veilig wonen, en zo zal men het noemen: ‘De Here onze gerechtigheid’ (zie ook Jes.45:17; 46:13; 51:6-8; Jer.23:6; 31:3; Micha 6:18-20; Dan.7:27; 11:44; Luk.1:74,75).

Om gezicht en profeet te verzegelen: Als het koninkrijk voor Israël wordt opgericht (vgl. Hand. 1:6) zullen alle visioenen en profetieën hun vervulling gevonden hebben. Het zegel van de vervulling ofwel het zegel der waarheid zal er dan op gedrukt staan (zie Jes.8:16). Het woord van de Heer is hierop van toepassing: ‘Meent niet dat Ik gekomen ben om de wet of de profeten te ontbinden; Ik ben niet gekomen om te ontbinden, maar om te vervullen. Want voorwaar, Ik zeg u: Eer de hemel en de aarde vergaat, zal er niet één jota of één tittel vergaan van de wet, eer alles zal zijn geschied’ (Matth.5:17,18).

Om iets allerheiligst te zalven: Alle voornoemde teksten wijzen heen naar de eindtijd, als Jezus Christus zal verschijnen als de Mensenzoon om Israël te verlossen en zijn koninkrijk op te richten. Dan zal ook de tempeldienst weer worden hersteld naar de voorschriften, die in Ezech.40-48 staan vermeld. Hierop slaan de woorden ‘iets allerheiligst zalven’.

De term ‘allerheiligst’ treffen we heel wat keren aan in de boeken Exodus, Leviticus en Numeri en dan steeds in betrekking tot voorwerpen die gebruikt werden bij de tabernakel. In Ezech.42:13; 44:13 komt deze uitdrukking voor bij de beschrijving van de nieuwe tempel (zie ook Zach.14:20,21).

H.A. Ironside heeft vs.24 zo samengevat:

Aan het eind van de 490 jaar zal Israëls overtreding ten einde zijn, hun zonde ophouden omdat de Messias verzoening voor hun ongerechtigheid zal hebben aangebracht. De lange periode van Israëls lijden onder de hiel van de heidenen zal afgelopen zijn en eeuwige gerechtigheid zal aangebracht worden. Dit slaat duidelijk op het oprichten van het Messiaanse koninkrijk. Alles zal vervuld worden, zodat visioen en profeet niet langer nodig zijn. En tenslotte zal iets allerheiligst gezalfd worden. Dit moet slaan op de glorie van de wolkkolom die terugkeert naar Israël als het volk teruggekeerd is in het land en de tempel des Heren is herbouwd. Die glorie is afwezig geweest vanaf de vernietiging van de tempel door Nebukadnezar. Ze werd niet gezien bij de tempel van Zerubbabel en ook niet bij de tempel van Herodes, maar ze zal terugkeren als Israëls lijdenstijd voorbij is en als ze als bekeerd volk teruggebracht zijn tot God.

Nogmaals zij herhaald dat deze voorzeggingen niet slaan op wat er nu ruim 1900 jaar geleden gebeurd is, toen Jezus Christus het verlossingswerk op het kruis volbracht. Wel is door dat werk de *grondslag* voor de verzoening van Israël. gelegd. Wel zijn vele Joden tot inkeer gekomen waardoor ze *persoonlijk* vergeving van zonden hebben ontvangen, maar daarmee is aan de overtreding van *het volk* geen einde gekomen. En van *een herstel van Jeruzalem*, bestaande in bevrijding van de stad uit de handen van de vijanden (vgl. Luk.1:71,74) was toen geen sprake. Integendeel, enkele tientallen jaren later werden stad en tempel - naar de voorzegging van Christus - opnieuw verwoest. Dit door Daniël aangekondigde herstel zal pas plaatsvinden als ‘het deksel van het gelaat van Israël’ wordt weggenomen (2Kor.3:15,16) en het volk zich tot God bekeert. Dan zal ook het nieuwe verbond ‘met het huis van Juda en het huis van Israël’ worden gesloten, waarbij de Heer zijn wet in hun hart legt. Daardoor zullen zij *eindigen* de wet te *overtreden*.

Een periode van 490 jaar: De 70 jaar van de ballingschap wordt verbonden met een periode van 490 jaar die na de ballingschap zal verlopen en die een volledig herstel voor Israël zal brengen. De 70-jarige ballingschap is echter ook verbonden met een periode van 490 jaar die aan de ballingschap voorafging. Een periode namelijk waarin Israël de sabbat overtrad. En daarom zou het land nu al die sabbatten vergoed krijgen en 70 jaar woest liggen (zie Lev.26:34; vgl. 2Kron.36:21).

9:25

Weet dan en versta: vanaf het ogenblik, dat het woord uitging om Jeruzalem te herstellen en te herbouwen tot op een gezalfde, een vorst, zijn zeven weken; en twee en zestig weken lang zal het hersteld en herbouwd blijven, met plein en gracht, maar in de druk der tijden.

Met de woorden ‘Weet dan en versta’ vestigt God de aandacht van Daniël heel sterk op de tijdsaanduiding van deze profetie. Ook ons roept de Heer daardoor op alle aandacht aan het nu volgende te geven. En we kunnen er van op aan, dat als de oproep luidt: ‘versta’, God ons ook inzicht wil geven zodat we verstaan wat we lezen. Het eerste wat ons daarbij bijzonder interesseert, is de vraag wat het beginpunt van de tijdsaanduiding van de zeventig zevens is. Want als we dat beginpunt fout stellen, komen we met het vervolg van de tijdsaanduiding natuurlijk nooit goed uit. Welnu, het beginpunt wordt aangegeven als ‘het ogenblik, dat het woord uitging om Jeruzalem te herstellen en te herbouwen’. De vraag is nu welk woord bedoeld is.

Theoretisch beschouwd hebben we de keus uit *vijf mogelijkheden*, namelijk:

1 - *het woord uitgesproken door Jeremia in 605 (595) v.Chr.* (Jer.25:11,12; 29:10-14);

2 - *de oorkonde van Cyrus*, die aanleiding werd tot de terugkeer onder Zerubbabel en Jozua omstreeks 538 v.Chr (Ezra 1:1-4);

3 - *het bevel van Darius I Hystaspes in 520 v.Chr.* (Ezra 6:6-12);

4 - *de brief van Arthasasta ofwel Artaxerxes Longimanus in het zevende jaar van zijn regering*, meegegeven aan Ezra en de zijnen, die in het jaar 458 v.Chr. terugkeerden (Ezra 7);

5 - *de brief (brieven)* die Nehemia mee kreeg toen hij *in het twintigste jaar van de hierboven genoemde Artaxerxes (445 v.Chr.)* naar Jeruzalem optrok (Neh.2). Uit 1:3 en 2:8 blijkt dat deze brieven te maken hebben met het *herstel van Jeruzalems muur*. En de activiteiten van Nehemia zijn daar ook helemaal op gericht (zie o.a. Neh.3 en 12).

Alleen in dit vijfde geval kunnen we spreken van *een woord om Jeruzalem te herstellen en te herbouwen*.

Met instemming citeer ik hier E.J.H. van Leeuwen (p.218):

‘Van de uitgang des woords’, zo gaf de engel Gabriël het uitgangspunt van die 7 en 62 weken aan. *Daarmee bedoelde hij niet dat bevelschrift van Cyrus*, dat ongeveer twee jaar later aanleiding zou worden tot de terugkeer van bijna 50.000 Israëlieten onder leiding van Zerubbabel en Jozua (Ezra 1 en 2); *daarin was ook alleen sprake van het herbouwen van de tempel*, geenszins van de stad zelve. En het woord, waarvan de engel sprak, beschreef hij uitdrukkelijk als een bevel ‘om te doen wederkeren en Jeruzalem te herbouwen’.

Deze schriftuitlegger verbindt vervolgens het bevel gegeven aan Ezra (zie Ezra 7:12-28) met het verlot dat Nehemia dertien jaar later krijgt om naar Jeruzalem te gaan om de stad te herbouwen. Hij laat de zeventig zeven dan met het eerste feit aanvangen. Het lijkt me echter niet juist om het bevel aan Ezra gegeven als uitgangspunt te nemen, want ook daarin gaat het (net als in het decreet van Cyrus) enkel om werkzaamheden ten behoeve van het huis van de God van Israël. Overigens laat Van Leeuwen deze profetie wat zijn volle vervulling betreft ook op de eindtijd slaan als Israël hersteld zal worden.

Ik verwijs de belangstellende lezer graag naar Excursus V over de zeventig weken.

Bij de verklaring van het verdere gedeelte van vs.25 en 26 stuiten we op een moeilijkheid. De vertalingen wijken hier namelijk van elkaar af. Zo heeft de Statenvertaling: ‘Van de uitgang des Woords, om te doen wederkeren en Jeruzalem te bouwen, tot op Messias, de Vorst, zijn zeven weken en twee en zestig weken: de straten, en de grachten zullen wederom gebouwd worden, doch in benauwdheid der tijden. En na die twee en zestig weken zal de Messias uitgeroeid worden, maar het zal niet voor Hemzelve zijn’. Het NBG vertaalt echter als volgt:

‘Vanaf het ogenblik, dat het woord uitging om Jeruzalem te herstellen en te herbouwen, tot op een gezalfde, een vorst, zijn zeven weken; en twee en zestig weken lang zal het hersteld en herbouwd blijven, met plein en gracht, maar in de druk der tijden. En na de twee en zestig weken zal een gezalfde worden uitgeroeid, terwijl er niets tegen hem is’.

De St.Vert. trekt dus de periode van de zeven en de twee en zestig weken bij elkaar. De gezalfde van vs.25 is dan dezelfde persoon als die van vs.26, namelijk de Messias. Het NBG onderbreekt de zin eerder, zodat de eerste zeven weken lopen vanaf het bevel om Jeruzalem te bouwen tot op een gezalfde; daarop volgen dan de twee en zestig weken, die eindigen met het uitroeien van een andere gezalfde. De meeste nieuwere uitleggers volgen deze lezing (zie Aalders, p.199).

Men loopt echter vast met de verklaring wie men onder de eerste gezalfde moet verstaan. Welk uitgangspunt men namelijk ook neemt, men komt 49 jaar later nooit terecht bij iemand die met enige redelijkheid als deze ‘eerste’ gezalfde beschouwd kan worden. Er is trouwens nog iets dat er voor pleit om onder de ‘eerste’ gezalfde niemand anders te verstaan dan de gezalfde die later wordt genoemd. Van die zogenaamde eerste gezalfde worden namelijk geen bijzonderheden vermeld. Er staat alleen ‘tot op een gezalfde’. Ziet dat op zijn geboorte, het begin van zijn optreden, op een regeeringsdaad van deze vorst, of op zijn dood? Dat staat er niet bij, en het maakt deze profetie vaag. Het is dan ook veel aannemelijker dat het in beide gevallen om dezelfde persoon gaat, waarbij vs.26 nadere gegevens over deze gezalfde verstrekt. Overigens is het uiteindelijk toch belangrijker de ‘tweede’ gezalfde correct te identificeren dan de eerste, want dat is voor de verdere uitleg van belang. Of daar al of niet een gezalfde tussen gezeten heeft, doet er uiteindelijk weinig toe.

Het woord dat uitging: De NBG heeft hier gekozen voor de verleden tijd. Hoewel niet per se noodzakelijk, doet dat denken aan een woord dat in het verleden uitgegaan is. Of de uitleg hier de vertaling beïnvloed heeft, is moeilijk te zeggen. Aalders geeft deze uitdrukking veel neutraler weer met: ‘Weet dan en vat het: vanaf het uitgaan van een woord om Jeruzalem te herstellen...’ Dat kan taal-

kundig gezien zowel op het verleden als op de toekomst slaan. Bij Louis Segond luidt de tekst: 'Vanaf het moment dat het woord is aangekondigd dat Jeruzalem herbouwd zal worden'. Ondanks het feit dat de vertaling lijkt heen te wijzen naar een woord in het verleden, verwijst Segond in een voetnoot naar Ezra 1:1-3 met tussen haakjes de vermelding Neh.2:5,6.

Gezalfde: Seiss (p.208) merkt op dat we hier voor het eerst het woord Messias uitdrukkelijk in de Bijbel vermeld vinden. Jesaja spreekt wel over Cyrus als de Gezalfde, maar dan slechts als zinnebeeld van de grote Verlosser. Hij verwijst verder naar de volgende vermeldingen in het Nieuwe Testament: Matth.2:4; Luk.2:26; 3:15; Joh.1:20; 3:28; 4:25,41; 7:26 en 10:24.

Zeven weken: De indeling in zeven en twee en zestig weken kan betekenen dat er zeven weken nodig zijn voor de herbouw en het herstel, en dat daarna twee en zestig weken verlopen waarin Jeruzalem wel hersteld is, maar voortdurend onder druk van vijanden verkeert.

Gracht: De verklaring van dit woord is niet zo gemakkelijk, want een gracht zoals wij die kennen heeft Jeruzalem nooit bezeten. Zie voor mogelijke verklaringen Excursus V.

9:26

En na de twee en zestig weken zal een gezalfde worden uitgeroeid, terwijl er niets tegen hem is; en het volk van een vorst die komen zal, zal de stad en het heiligdom te gronde richten, maar zijn einde zal zijn in de overstroming; en tot het einde toe zal er strijd zijn: verwoestingen, waartoe vast besloten is.

Met de twee en zestig weken is natuurlijk de periode bedoeld die op de zeven weken volgt. Dus: 69 weken (ofwel 483 jaar) na de uitgang van het woord om Jeruzalem te herbouwen zal een gezalfde worden uitgeroeid. Met vrij grote eenstemmigheid verstaat men onder deze gezalfde de Messias en ziet men er een voorzegging in van zijn kruisdood.

Van de uitdrukking die met 'terwijl er niets tegen hem is' is weergegeven worden heel wat verklaringen gegeven. Wij voor ons zijn geneigd ze te verbinden met Jes.49:4 dat luidt: 'Tevergeefs heb ik mij afgemat, voor niets en vruchteloos mijn kracht verbruikt'.

Uitroeien:

Het woord, dat gebruikt wordt voor het omslaan van een boom, wordt hier van het doden van Christus gebezigd. In Jes.44:14 wordt het voor het afhouden der cederen gebruikt. Het is in het Oude Testament ook de staande term voor het uitroeien door de doodstraf. Zie Ex.12:15; 30:33; Lev.18:29; 20:17; Ps.37:34. Zoo hebben we hier evenals in Jes.53:8 eene treffende voorzegging van den gewelddadigen dood van Christus. In hunne verblindheid wisten zelfs de Joodsche schriftgeleerden niet, dat zij door Christus te vermoorden hunne Schriften letterlijk vervulden. (Bultema, p.127)

Zie verder Gen.9:11; Deut.20:20; Ps.37:9; Spr.2:22; 10:31; Jer.11:19.

Omrekening van jaren: Bij deze profetische tijdsopgave is het van belang te bedenken dat in de Schrift een jaar op 360 dagen wordt berekend en wel bestaande uit 12 maanden van 30 dagen. We hebben daar al mee te maken gehad bij de bespreking van hst.7:25. De periode van de verandering van tijden en wet wordt daar aangegeven als 'tijd, tijden en een halve tijd'. We hebben toen verwezen naar andere Schriftplaatsen die deze zelfde periode aanduiden met de tijdsduur van 42 maanden en met 1260 dagen. Hieruit blijkt dat een maand op 30 dagen wordt gesteld (zie nogmaals Openb. 11:2,3).

Dat zien we trouwens ook al als we de tijdsaanduiding van Gen.7:11 (17-2-600e jaar van Noach) vergelijken met die van Gen.8:3,4 (17-7-600e jaar van Noach) en bedenken dat er 150 dagen tussen deze twee tijdsopgaven zitten.

Daar de periode van 1260 dagen in Dan.7:25 met 'tijd, tijden en een halve tijd' wordt aangegeven en in Dan.9:27 aangeduid wordt als een halve jaarweek, is het duidelijk dat 42 maanden of 1260 dagen het tijdsbestek omvatten van 3½ jaar.

We moeten bij het bepalen van de tijdsduur van de 69 weken dus de jaren van 360 dagen omrekenen in jaren van 365¼ dagen. Helemaal zeker is dat trouwens niet. Het is namelijk mogelijk dat in

deze tijdsopgaven rekening is gehouden met jaren waaraan naar joods gebruik een dertiende maand is toegevoegd om het verloop van maanjaren in overeenstemming te brengen met de reële tijdrekening door middel van zonnejaren.

Als curiositeit geef ik hier een citaat uit een brochurereeks die mijn vader als jongeman van 23 jaar samenstelde en waarvan hij zowel de schrijver, drukker als uitgever was. Hij schrijft:

Aan het einde van deze 483 jaren stelde dan ook de Heere Jezus zich werkelijk als Israëls Messias voor. 483 profetische jaren van 360 dagen maken 173.880 dagen, en juist zoveel dagen liggen er tusschen den 1en Nisan in het twintigste jaar van den Perzischen koning Arthaxerxes 'Langhand' (toen aan Nehemia het bevel gegeven werd), en den 10en Nisan in het 18en jaar van den Romeinsen keizer Tiberias, toen Christus zich als de Messias aan zijn volk voorstelde, overeenkomstig de profetie (Zach.9:9), Zijn intocht doende in Jeruzalem gezeten op eene ezelin, terwijl de menigte Hem met de woorden van Ps. 118 begroet (Luk.19:38).

Onderbrekingen in profetische aanduidingen: Met de afbakening van de 69 weken in de geschiedenis van Israël kunnen we dus vrij goed (met bovenstaande berekening is namelijk niet alles gezegd) uit de voeten, maar we hebben niet alleen met 69 weken, maar met 70 weken van jaren te maken. En wanneer we vanaf de genoemde intocht in Jeruzalem zeven jaar verder tellen, is er niets te ontdekken dat ook maar lijkt op een vervulling van Dan.9:24. Het ziet er dus naar uit, dat men met de 70 weken nooit uitkomt, welk beginpunt men ook neemt.

Toch plaatst ons dit niet voor een onoverkomelijke moeilijkheid. De kwestie is namelijk dat de zeventigste week niet onmiddellijk op de negenenzestigste behoeft te volgen. We hebben hier te maken met een feit, dat kenmerkend is voor de profetie, namelijk dat bepaalde perioden soms worden overgeslagen.

Met een paar voorbeelden wil ik dat aantonen. In Jes.9:1 is sprake van het optreden van de Messias in het gebied van Galilea. In de volgende verzen wordt direct daarop over zijn regering gesproken. Tussen die twee feiten ligt echter de periode waarin wij leven en waarin de Gemeente wordt gevormd. Eveneens ligt de periode van de Grote Verdrukking ertussen. Deze perioden worden echter overgeslagen. Een ander voorbeeld treffen we aan in Jes. 61:1,2. Dat vers luidt: 'De Geest des Heren Heren is op mij, omdat de Here mij gezalfd heeft; Hij heeft mij gezonden om een blijde boodschap te brengen aan ootmoedigen, om te verbinden gebrokenen van hart, om voor gevangenen vrijlating uit te roepen en voor gebondenen opening van de gevangenis; om uit te roepen een jaar van welbehagen des Heren en een dag der wrake van onze God'.

Uit Luk.4:18-21 blijkt dat vs.1 en 2a in vervulling zijn gegaan met het optreden van de Heer Jezus in Galilea. Toen verkondigde Hij het aangename jaar des Heren. Dat aangename jaar duurt ook nu nog voort. Straks zal de dag der wrake van onze God worden uitgeroepen, maar zover is het nu nog niet. Toen de Heer dan ook dit Schriftgedeelte voorlas in de synagoge te Nazareth, brak Hij bij de voorlezing de zin abrupt af na de woorden 'het aangename jaar des Heren' en zei: 'Heden is dit Schriftwoord in uw oren vervuld'. Van vs.2b kon namelijk niet getuigd worden dat het vervuld was.

Ook Zacharia geeft een dergelijke onderbreking te zien. In hst.9:9 is sprake van de intocht van Christus op de zogenaamde palmzondag in Jeruzalem; vs. 10 spreekt daarna over het uitroeien van de strijdswagens en van de regering van de Christus van zee tot zee. Daartussen zit echter dezelfde tijdruimte die we ook in Jes.9 aantreffen.

Trouwens, bij de bespreking van Dan.2 en 7 zijn we eveneens een onderbreking tegengekomen. Het vierde rijk van het statenbeeld, voorgesteld door de benen en voeten ervan, bestond in het verleden als het Romeinse rijk. Maar het moet ook in de toekomst bestaan wanneer de steen zonder mensenheden afgehouden het beeld verpulvert. Dat ziet namelijk op de verschijning van Christus om te oordelen. In het bestaan van dit vierde rijk is echter een onderbreking opgetreden, want vanaf 476 n.Chr. bestaat het Romeinse rijk niet meer. In Dan.7 treffen we hetzelfde aan. Het vierde dier dat daar genoemd wordt, stelt eveneens het Romeinse rijk voor. Volgens de schildering in dat hoofdstuk lijkt het alsof dat rijk ononderbroken blijft bestaan tot aan het moment dat de Zoon des Mensen de heerschappij krijgt. In werkelijkheid is dat echter niet het geval, want het bestaan wordt (zoals boven gesteld) onderbroken. Wij leven in de periode van die onderbreking. Straks echter zal het Romeinse rijk worden hersteld om de laatste fase van zijn bestaan vol te maken. Deze onderbreking

merken we niet alleen op door Dan.2 en 7 te vergelijken met wat de wereldgeschiedenis te zien geeft. Ze wordt door de Schrift zelf aangegeven. Het boek de Openbaring stelt ons namelijk ditzelfde beest voor in hst.13. En Openb.17 geeft er deze karakterisering van: 'Het beest, dat was, *niet* is en zijn zal'. Het Romeinse rijk kent dus ook volgens directe uitspraken uit de Schrift een duidelijke onderbreking in zijn bestaan (Zie voor andere voorbeelden van onderbrekingen Pentecost, p.247,248).

Wie ernst maakt met de studie van het profetisch woord, wordt getroffen door de nauwkeurigheid waarmee God ons de dingen heeft meegedeeld. We behoeven niet te gissen of ons te buiten te gaan aan speculaties. God Zelf geeft de sleutel tot de problemen. Misschien mogen we wel zeggen dat Hij ons die problemen geeft als oefening en als een toetssteen om de sleutels te (leren) gebruiken. Het hiaat dat we in de geschiedenis van het vierde dier opmerken, is voor ons onderwerp van extra belang. Het valt namelijk gedeeltelijk samen met de onderbreking die we in de periode van de zeventig weken hebben opgemerkt. Bovendien heeft het hernieuwde optreden van het Romeinse rijk alles te maken met het slot van de zeventig weken.

Dat de zeventig weken op een bepaald punt in hun tijdsorde onderbroken worden, behoeft ons niet te verbazen. Het feit dat ze worden ingedeeld in 7 weken, 62 weken en dan nog eens een week, schept al ruimte voor een dergelijke onderbreking. De beschrijving maakt echter duidelijk dat er inderdaad een onderbreking is en dat deze tussen de 69ste en de 70ste week valt. De eerste zeven weken en de daarop volgende twee en zestig worden immers met elkaar verbonden; de zeventigste week wordt echter door de beschrijving van vs.26 van de voorgaande weken losgekoppeld.

Dat vers bevat trouwens een gegeven dat duidelijk maakt dat de zeventigste week niet direct op de 69ste volgt. Het spreekt namelijk over de verwoesting van stad en heiligdom, en daarmee wordt (in eerste instantie) onmiskenbaar geduid op de verwoesting van Jeruzalem in het jaar 70 n.Chr. Dat is dus een halve eeuw nadat de 69ste week is afgelopen.

Er is wel gezegd dat de 490 jaar van de jaarweek-periode een aaneengesloten geheel moet vormen omdat de 70 jaar van de ballingschap dat ook was. Men gaat dan evenwel voorbij aan het feit, dat de periode van 70 jaar van de ballingschap niet ingedeeld wordt in periodes en die van de 70 weken wel. Verder vergeet men de les van de profetie zoals we die hierboven hebben aangegeven, waarbij het voorbeeld van 'het beest' het meest sprekende is. Tenslotte heeft men geen oog voor het feit, dat de 70e week helemaal op zichzelf beschouwd wordt. Er is bovendien nog dit verschil: bij de zeven weken en de twee en zestig weken staat de tijdsaanduiding voorop en daaraan wordt de vermelding van de gebeurtenissen gekoppeld. Bij de zeventigste week is het net andersom. Deze week wordt slechts vermeld in verband met de gebeurtenissen die dan plaatsvinden.

In het vervolg van vs.26 wordt gesproken over:

- a) een vorst die komen zal;
- b) het volk van die vorst;
- c) stad en heiligdom die verwoest worden;
- d) het einde van genoemde vorst;
- e) vastbesloten verdelging.

Elk van deze punten vraagt om een nadere uitwerking.

Onder 'de vorst die komen zal' moeten we het hoofd van het vierde en laatste wereldrijk verstaan. Het hoofd dus van het Romeinse rijk. Dit rijk heeft echter heel wat regeerders gekend, en de vraag is welke van al die vorsten bedoeld is. Heel wat uitleggers denken aan Titus. In het jaar 70 n.Chr. werd onder bevel van Titus Jeruzalem ingenomen. De tempel werd verwoest en onder de Joden werd een vreselijke slachting aangericht. Dit lijkt dan ook een redelijk argument om onder 'de vorst' Titus te verstaan. Toch is het riskant bij de uitleg van de profetie zo sterk af te gaan op de historische gebeurtenissen die een vervulling zouden kunnen zijn. In eerste instantie moeten we ons door de Schrift laten leiden. Elk gegeven moet goed onder ogen worden gezien en als bepaalde historische aspecten niet aan het geheel van de gegevens beantwoorden, moeten we het historische feit als een mogelijke vervulling afwijzen. Hoogstens kunnen we met een gedeeltelijke vervulling of met een *vóórvervulling* te doen hebben. Welnu, ten aanzien van Titus is dat laatste het geval. Wat er in dit vers nader van deze vorst gezegd wordt, is namelijk niet op Titus van toepassing. Aangezien

aan Daniël niet nader verklaard wordt wie de betreffende vorst is, kunnen we uitgaan van de gedachte dat het meegedeelde voor hem voldoende was om te begrijpen om wie het ging. Dit laatste dan in relatieve zin. Welnu, in hst.7 zagen we dat de aandacht van de profeet bijzonder bepaald werd bij een vorst van het Romeinse rijk die voorgesteld werd door een kleine horen die de macht aan zich trok en die zich tegen God en tegen het volk van God keerde. Er is dus alle reden aan te nemen dat het om deze toekomstige vorst gaat. Het vervolg van dit gedeelte zal dat bevestigen, want het optreden van de vorst uit Dan.7 komt met dat van de vorst uit dit vers overeen.

Dat met 'het volk van de vorst' de Romeinen bedoeld zijn, lijdt geen twijfel. Dit volk treedt namelijk op nadat de Messias ('de gezalfde' van vs.26a) 'is uitgeroeid'. Al tijdens het leven van Jezus Christus waren de overpriesters en farizeeën bang dat het optreden van de rabbi van Nazareth de Romeinen een gelegenheid zou geven tegen stad en volk op te treden. Ze zeggen dat zo: 'Als we Hem zo laten geworden, zullen allen in Hem geloven en de Romeinen zullen komen en ons zowel onze plaats als ons volk ontnemen' (Joh.11:48).

Niet het optreden van Jezus Christus zou deze catastrofe echter over hen brengen, maar hun optreden tegenover Hem zou de dieper liggende oorzaak zijn van de ondergang van stad en volk. In de gelijkenis van de koning die een bruiloftsmaal voor zijn zoon aanricht heeft de Heer hun dat voorgehouden (Matth.22:1-7).

De ondergang van Jeruzalem heeft Christus ook in directe bewoordingen aan zijn discipelen voorgezegd in zijn profetische rede gehouden op de Olijfberg (Luk.21:6,20-24; Matth.24:2; vgl. 22:7). In die rede wordt ook geduid op de verwoesting van Jeruzalem door Titus in het jaar 70 n.Chr. Maar dat wil niet zeggen, dat de profetische aankondigingen van de Heer in deze rede daarmee definitief vervuld zijn. Evenmin betekent het dat daarmee Dan.9:26 zijn definitieve vervulling heeft gevonden. Dat de voorzegging van Dan.9 en de aankondiging van de Heer op dezelfde zaak betrekking hebben, lijdt geen twijfel, want de Heiland wijst zijn discipelen juist op de vervulling van de profetie van Daniël betreffende de gruwel van de verwoesting die in de heilige plaats gesteld zal worden (zie Matth.24:15; Dan.9:27; 11:31; 12:8).

Blijkens Matth.24:3 hebben de discipelen de Heer drie vragen gesteld, te weten:

- a. Wanneer zullen deze dingen zijn (d.i. wanneer zal de verwoesting van de tempel plaats vinden)?
- b. Wat is het teken van uw komst?
- c. Wat is het teken van de voleinding der eeuw?

Het antwoord op de eerste vraag heeft betrekking op de nabije toekomst; de tweede en de derde vraag worden beantwoord door vervulling in de eindtijd. Op deze vragen heeft de Heer uitvoerig antwoord gegeven, zoals blijkt uit het verslag in de eerste drie evangeliën. Daarbij is het vooral van belang het verslag van Mattheüs en dat van Lukas te vergelijken.

Lukas geeft het antwoord op de eerste vraag, en wijst heen naar de belegering door de Romeinen die voor de deur stond. Toen zij hun legerplaatsen inrichtten, was er nog kans om te vluchten. Toen ze Jeruzalem hadden ingenomen en de vaandels in Jeruzalem op de Tempelberg plantten (wat door sommigen als het plaatsnemen van de gruwel der verwoesting beschouwd wordt) was het voor vluchten te laat.

Mattheüs wijst echter heen naar de eindtijd, als de gruwel van de verwoesting geplaatst wordt in de tempel; dat zal in die tijd het teken zijn voor het joodse overblijfsel om de vlucht te nemen.

Het is kenmerkend dat Lukas zwijgt over het plaatsnemen van de 'gruwel der verwoesting' en ook de term 'grote verdrukking' niet gebruikt en dat we bij Mattheüs de uitdrukkingen 'de tijden van de volken' en 'vertreden van Jeruzalem' niet aantreffen.

Het verschil tussen deze twee evangelisten is te kenmerkend om het te negeren en het is volkomen in overeenstemming met wat Daniël te berde brengt. Lukas sluit aan bij Dan.9:26; hij spreekt over de verwoesting door de Romeinen in het jaar 70 n.Chr. en over het lot van de stad in de eeuwen daarna. Jeruzalem zal door de volken vertreden worden tot het einde toe, ofwel: tot het einde toe zal

er oorlog zijn. Mattheüs daarentegen sluit aan bij vs.27 en legt de nadruk op het plaatsnemen van de gruwel van de verwoesting en wat daarna gebeurt.

Maar is dit nu hetzelfde ‘vertreden’ of ‘vertrappen’ van Jeruzalem waarover Openb.11:2 het heeft? Dat visioen verplaatst ons beslist naar de eindtijd, namelijk vlak voor de tijd dat de doden geoordeeld zullen worden (zie vs.15-18). En daarin is slechts sprake van vertreden gedurende een tijd van 42 maanden. Deze kwestie is in onze dagen wel zeer actueel geworden na de bevrijding van Jeruzalem in de zesdaagse oorlog. Er is toen namelijk beweerd dat de tijden der volken waren afgelopen omdat Jeruzalem niet meer vertreden werd. Sommigen meenden dat daarmee zowel Luk. 21:24 als Openb.11:2 hun vervulling gevonden hadden. Onderwijl zijn we echter meer dan twintig jaar verder, en zien we nog niets vervuld van wat er na die tijd volgens het profetisch woord had moeten gebeuren. Christus’ verschijning, het vernietigen van de wereldrijken en de oprichting van het Koninkrijk hadden dan allang plaats moeten vinden.

Maar de aanduiding van Lukas moet globaal genomen worden: Jeruzalem zal vertreden worden totdat de tijden van de volken voorbij zijn, tot het glorieus, uiteindelijke herstel van de stad dus. Het vertrappen van Jeruzalem is wel even onderbroken in de tijd van de Makkabeeën alsook in de periode na 1967, maar dat betekende geen echte en definitieve bevrijding. De druk is niet weggenomen. Vijandschap is er van rondom, en de toestand in onze dagen wordt voor Jeruzalem alleen maar dreigender. Het nu ‘tijdelijk’ bevrijde Jeruzalem zal echter opnieuw vertrapt worden, namelijk als het beest ‘dat was, niet is en zijn zal’ opnieuw op het wereldtoneel zal verschijnen om aan zijn ‘derde’ fase te beginnen. En over *die* toekomstige vertrapping spreekt Openb.11, en die duurt de afgepaste tijd van 42 maanden.

Dit vindt ondersteuning in de mededelingen van Zach.14. In dat hoofdstuk wordt ook geprofeteerd over de belegering en inneming van Jeruzalem (vs.3-7) en deze gaat onmiddellijk vooraf aan de wederkomst van Jezus Christus en de oprichting van het Vrederijk (vs.8-21). De inneming en het vertreden van de stad door Titus en zijn legerscharen zijn slechts een vóórvulling van wat er in de eindtijd gebeuren zal. Dan zal Jeruzalem nogmaals vertreden worden.

De vorst die in vs.26 wordt aangeduid, is dus de laatste vorst die over het Romeinse rijk zal regeren. Hij zal zijn einde vinden ‘in de overstroming’. Het is aannemelijk dat ‘zijn einde’ niet slaat op het volk. Dat volk is wel het onderwerp van de voorafgaande zin, maar hier wordt op het einde van de vorst van het volk gedoeld.

Verder is er sprake van ‘het einde’. Dat ziet op het einde van Gods wegen met de volken. Tot aan het herstel waarvan vs.24 spreekt zal er strijd zijn, die gepaard gaat met verwoestingen. In de eindtijd zal Jeruzalem voor alle volken een lastige steen worden. In Palestina zal de afrekening van God met de volken plaatsvinden. Dwars door deze verschrikkingen heen zal God zijn uitverkoren volk verlossen. Niet alleen zal de vorst van het volk dat komen zal aan zijn eind komen, maar ook zijn legerscharen zullen verdelgd worden.

Grote verschrikkingen zullen het land en het volk van Daniël treffen. De term ‘verwoesting waartoe vast besloten is’ duidt in de eerste plaats op wat Israël van Godswege zal ondergaan. In Jes.28:22 treffen we een uitspraak aan die vrijwel parallel loopt met de hier vermelde. Ze luidt: ‘want van een verdelging - zij is vast besloten - heb ik gehoord van de Here der heerschers over het gehele land’ (vgl. Jes.10:22,23). Het verband in Jes.28 maakt duidelijk dat het daar om het volk der Joden gaat, en dat deze verdelging vóór uitgaat boven de verwoesting die de Babyloniërs zouden volvoeren. In Joël 1:15 wordt van de dag des Heren gezegd, dat hij komt als een verwoesting van de Almachtige. Ook daar gaat het over de verwoesting die het volk Israël en het land Kanaän treft. Andere Schriftplaatsen die hiermee in verband staan zijn o.a. Jes.51:19 (zie voor het eindtijdelijk karakter van dit gedeelte het verband met hst.52,53,54); 64:10; Jer.4:7; Ezech.33:28,29; Zef.1:13-15; 7:14.

God zal echter ook de goddeloosheid van de volken aan hen bezoeken. Er zal zich een verwoesting over het gehele aardrijk voltrekken. God zal de volken de rekening van hun goddeloosheid presenteren. Er is evenwel dit verschil dat God met de volken die Israël onderdrukt hebben definitief afrekent, maar dat Hij dat met Israël niet doet (Jer.30:11; 46:28). Integendeel: de Heer zal in het lot van Juda en Jeruzalem, in het lot van zijn volk, een keer brengen (zie Deut.30:3; Jer.29:14; 30:3,18; 31:23; 32:44; 33:7,11,26; Ezech.39:25; Hosea 6:11; Joël 3:1; Amos 9:14; Zef.2:7; 3:20). Dan zal de

verwoesting ongedaan gemaakt worden en het herstel plaatsvinden waarover vs.24 van ons hoofdstuk spreekt (vgl. Jer.31:28; Ezech.36:33-38). Dat zal geschieden wanneer de Heer ‘door de Geest van gericht en uitdelging het vuil van de dochters van Sion zal hebben afgewassen’ (Jes.2:3,4).

9:27

En hij zal het verbond voor velen zwaar maken, een week lang; in de helft van de week zal hij slachtoffer en spijsoffer doen ophouden; en op een vleugel van gruwelen zal een verwoester komen, en wel tot aan de voleinding toe, en waartoe vast besloten is, dat zal zich uitstorten over wat woest is.

Met de ‘hij’ van dit vers kan moeilijk iemand anders bedoeld zijn dan de vorst waarover in vs.26 gesproken werd. Het feit dat hij hier het onderwerp is, ondersteunt nog weer de uitleg dat ‘zijn einde’ (vs.26b) slaat op het einde van deze vorst. Iets moeilijker ligt het met ‘het verbond’. Er bestaat daarover in hoofdzaak een tweetal meningen en beide zijn aanvaardbaar. De ene mening houdt in, dat de vorst het verbond dat God met Israël gesloten heeft zwaar zal maken. Hij zal het de getrouwe Joden moeilijk maken vast te houden aan de voorgeschreven eredienst. De andere mening luidt dat in de eindtijd de vorst van het Romeinse rijk met Israël een verbond zal sluiten en dat hij zware voorwaarden zal eisen. Voor deze mening beroept men zich op Jes.28:19 waar van Israël gezegd wordt dat het een verbond met de dood gesloten heeft. Zoals de Makkabeeën indertijd een verbond met de Romeinen aangingen om zich tegen de Syriërs te weer te kunnen stellen, zo zullen de Joden in de eindtijd zich met de vorst van het herstellende Romeinse rijk verbinden om zich te sterken tegen de dreiging uit het noorden. Zöckler (p.183) geeft zonder verwijzing naar Jes.28 op taalkundige gronden weer: hij zal velen het verbond sterken, dat wil zeggen dat hij met velen een sterk, vast verbond zal sluiten. Hij beroept zich hiervoor op Ps.12:5 waar ‘sterk zijn’ betekent ‘zich sterk bewijzen’. Voor beide opvattingen is iets te zeggen en omdat het voor de verdere verklaring van vs.27 niet van doorslaggevend belang is, zullen we het voor en tegen hier niet verder ontwikkelen.

Er mag nog wel eens de nadruk op gelegd worden dat de zeventigste week slechts genoemd wordt in verband met het zwaar maken van het verbond.

Deze zevenjarige periode wordt in twee gedeelten verdeeld. In het eerste deel daarvan zullen de gelovige Joden het al moeilijk krijgen, want het ‘zwaar maken’ geldt van de hele week. Gedurende de eerste helft van de week is er echter nog een eredienst in de tempel mogelijk. In het midden van de week vindt er evenwel een feit plaats dat van ontzaglijke betekenis voor de getrouwe Joden is en dat een felle vervolging zal ontketen. Dan wordt namelijk de gruwel van de verwoesting geplaatst in de heilige plaats. In het boek de Openbaring vinden we deze onderverdeling in twee perioden niet uitdrukkelijk, maar indirect blijkt daar toch ook dat er al een periode van vervolging aan de laatste 1260 dagen vooraf zal gaan. Er wordt in dat boek namelijk gewag gemaakt van twee groepen martelaren. In Openb.6:9 is enkel sprake van hen die gedood worden om het woord van God en het getuigenis dat ze hadden. Ze worden gezien als zielen onder het altaar. Hun wordt gezegd dat ze wachten moeten op hun broeders die evenals zij gedood zullen worden. Deze tweede groep wordt in Openb.13:15 aangeduid als degenen die gedood worden omdat ze het beeld van het beest niet aanbidden. Zij leven dus in de tijd dat het beeld is opgericht. In Openb.20:4 vinden we beide groepen verenigd in de eerste opstanding.

Het ‘zwaar maken’ bestaat o.a. daarin dat de vorst de joodse eredienst zal verbieden. De tijd van Antiochus Epifanes laat een vóórvulling van deze profetie zien. De uiteindelijke vervulling zal plaats hebben in de tijd van de antichrist, de valse Messias.

De uitdrukking ‘op een vleugel van gruwelen’ is moeilijk te begrijpen. Het woord dat met ‘vleugel’ is weergegeven duidt op een vleugel van een vogel, maar dat kan hier moeilijk letterlijk bedoeld zijn. We zullen net als in Ruth 2:12; 3:9; Ps. 17:8; 57:2; 63:8; 91:4 e.a.p. aan ‘bescherming’ moeten denken, of net als in Ps.104:3; 139:9 aan snelle verplaatsing. In het eerste geval wordt ermee aangegeven dat onder bescherming van de vorst gruwelen bedreven worden. Wat die gruwelen zijn zullen we nog zien. In het tweede geval zal aan verplaatsing van deze gruwelen gedacht moeten worden, of aan het snelle opkomen ervan (De Bondt, p.48). De eerste verklaring komt het meest in aanmerking.

Voor de volledigheid wijzen we erop dat enkele uitleggers, die deze voorzegging geheel op Antiochus Epífanés laten slaan, onder de uitdrukking ‘vleugel’ de bovenste rand van het brandofferaltaar verstaan, (zie De Groot, p.165) of de ‘tinne’ van de tempel (zie Excursus V).

Het woord gruwel kan betrekking hebben op alles wat tegen de wil van de Heer ingaat (zie bijv. Lev.18:22,26,27,29; Deut.17:1; 22:15; 23:18; 25:16). Het woord bezit echter ook een heel specifieke betekenis en slaat dan op ‘afgoderij’ of op ‘een afgodsbeeld’. Enkele van de hierboven aangegeven teksten leggen dat verband al, maar in 1Kon.11:5,7; 2Kron.23:13,23; Jes.66:3 komt deze betekenis duidelijk uit. Zowel een afgodsbeeld als het vereren ervan wordt als gruwel aangeduid (vgl. ook Deut.29:17).

Dat we in dit geval aan een afgodsbeeld te denken hebben, blijkt als we Dan. 11:31 en 12:11 opslaan. We lezen daar over een gruwel die wordt opgericht en dat ziet heel beslist op het oprichten van een afgodsbeeld. En dat deze teksten op hetzelfde feit betrekking hebben als waarop Dan.9:27 doelt, is niet moeilijk in te zien. Het is dus zo, dat de eredienst die in de eindtijd weer te Jeruzalem uitgeoefend zal worden, vervangen wordt door een dienst aan een afgod gewijd. Vergelijk hiermee wat Achaz deed met het koperen brandofferaltaar (2Kon.16:10-15).

De hierboven aangehaalde teksten helpen ons het vervolg van ons vers een mogelijke verklaring te geven. Op een vleugel van gruwelen zal een verwoester komen. De invoering en bescherming van de afgoderij zal een verwoester oproepen. God zal de afgoderij afstraffen door een verwoester die Hij toelaat over het land. De samenhang tussen de gruwel en de verwoesting komt treffend uit in de woorden van de Heer Jezus in zijn rede op de Olijfberg. Hij spreekt namelijk over een gruwel der verwoesting (Matth.24:15; Mark.13:14), d.w.z. een gruwel die verwoesting met zich meebrengt. De woorden van de Heer laten zien, dat het plaatsnemen van deze gruwel de inleiding is van de periode van Grote Verdrukking. Dat de verwoesting in de verbolgenheid des Heren niet beperkt is tot Israël weten we uit andere schriftplaatsen, zoals Zef.1:18.

De tijdsbepaling ‘*tot de voleinding toe*’ moet gezien worden in het licht van vs.24. Tot aan het eind van de zeventig weken zal de verwoesting voortduren. Dan echter komt het herstel.

Met de woorden ‘*waartoe vast besloten is*’ wordt opnieuw herhaald dat het besluit van de verwoesting bij God vaststaat (Jes.10:22,23; 28:22). Deze verdelging zal zich uitstorten over het land dat door de onderdrukking van de vijand is woest gemaakt en niet het minst over de stad Jeruzalem die woest is (vgl. Jer.4:23,27,30; Klaagl.1:13; 3:11; Matth.23:38; Luk.13:35). De verwoesting na de wegvoering in ballingschap en de verwoesting in het jaar 70 n.Chr. duurt (behoudens een korte periode van herstel) voort tot aan de eindtijd en zal zich in de eindtijd in de grootste hevigheid manifesteren. Wanneer we vs.24 niet in het geding brengen, zou de profetie van de zeventig weken eerder een onheilsprofetie dan een heilrijke boodschap genoemd moeten worden. We moeten na de beschrijving van vs.25-27 echter weer terug naar vs.24. Het onheil gaat vooraf en moet voorafgaan aan het herstel. Om het herstel gaat het in het gebed van Daniël, en daar gaat het ook over in de openbaring die God hem in antwoord op zijn gebed geeft. Dat herstel is net zo vast en zeker als de voorafgaande verwoesting.

Het herstel van Israël alsook het vestigen van vrede op aarde zal plaatsvinden via gericht en door het schenken van genade aan hen die zich daaronder bekeren.

‘Wanneer uw gerichten op de aarde zijn, leren de inwoners der wereld gerechtigheid’ (Jes.26:9).

‘Ik zal met alle volken waaronder Ik u verstrooid heb voorgoed afrekenen, maar met u [Israël] zal Ik niet voorgoed afrekenen’ (Jer.30:11). ‘Ik zal in uw lot een keer brengen’ (Jer.29:14, zie ook 30:3,18; 31:23; 32:44; 33:7,11,26; 46:28; Deut.30:3; Ezech.39:25; Hos.6:11; Joël 3:1; Amos 9:14; Zef.2:7; 3:20).

Einde hoofdstuk 9.

Lees verder over het boek Daniël : <http://www.verhoevenmarc.be/daniel.htm>

verhoevenmarc@skynet.be - www.verhoevenmarc.be - www.verhoevenmarc.be/NieuwsteArtikelen.htm